A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

KÉZIRATKÉNT KIADJA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA

4. ÉVFOLYAM

1958. 3. SZÁM

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

Kiadja
az Országos Széchényi Könyvtár
Módszertani Osztálya

4.évf. 1958. 3. sz.

Heiland, H.:

A TINTAMARÁS

A tinta roncsoló hatása a papiron

/Részlet a szerzőnek "Egészséges könyvállomány: a könyvtárak kincse" c. cikksorozatából./

Ujra meg ujra felhivták a figyelmet a szakemberek körében arra a veszélyre, amit a tinta roncsoló hatása jelent a kéziratokra. Hogy milyen kevéssé tudják, mik a tinta roncsoló hatásának az okai és hogyan lehet ellene hatékonyan védekezni, bizonyitják azok az állandóan halmozódó munkák, amelyek a "szükségből" restaurált kéziratok rendszerint minden hozzáértést nélkülöző kezeléséből adódnak.

Az itt következő fejtegetések mindenekelőtt arra kivánnak rámutatni, milyen védekező eljárásokhoz folyamodjunk, hogy az esetleg már előrehaladott foku korrózió tulságosan gyors terjedését megállitsuk. A karbantartás megelőző intézkedéseit ugyis a szakemberek és restaurátorok számára kell fenntartanunk. Egészen természetes, hogy aki nyomtatott és irott régi kulturális emlékek karbantartása terén szakembernek vallja magát, annak gazdag tudást és sokéves tapasztalatot kell

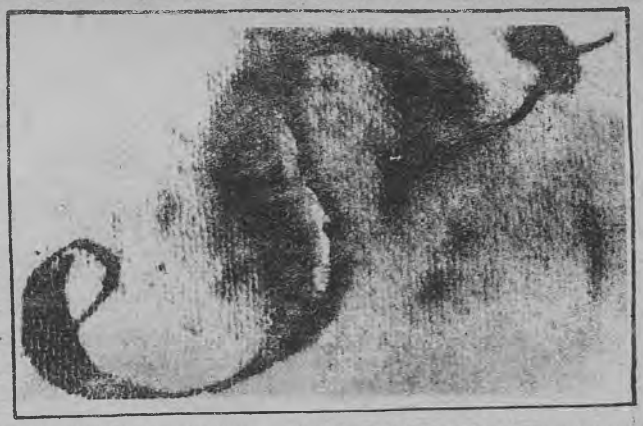
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

magával hozhia, hogy értékes kéziratokhoz egyáltalán hozzá merjen nyulni. Régi kéziratok helyrehozása és konzerválása minden esetben nagy óvatosságot és türelmet igényel.

A tintamarás bekövetkezése a felhasznált tintától függ. A papir természete, illetve minősége és az iróeszköz szintén szerepet játszik benne. Ha szemügyre vesszük a XIV.századtól kezdve a különböző korokból származó kéziratokat, csodálkozva állapithatjuk meg, hogy gyakran a legrégibb kéziratok sem mutatják a tintamarás legcsekélyebb jelét sem, mig a későbbi évszázadokból származó kézirásos papirokon a tintamarás legdurvább példáival találkozunk. Közelebbi vizsgálattal azt az egyöntetü megállapitást tehetjük, hogy a felhasznált tinta nem volt teljesen feloldott és sürü üledéke maradt. Mint ismeretes, az akkoriban használt tinta fő alkotóelemei a csersav, vasgálic és gumi voltak, ritkábban a kékfa, rézgálic, konyhasó és timsó említésével is találkozunk. Oldóanyagoknak vizet, bort, sört és ecetet használtak. Az üledék nagyrészt a vas hozzáadása következtében keletkezett. Ha felrázással és a toll forgatásával a vaspor-üledék felkeveredett is, kis göböcskék kerültek a tollba és ezáltal a papirra. Attól is függött a tinta hatása, hogy könnyü vagy nehéz kéz vetette-e az irást a papirra. Ha a toll a papirt erősen surolta, különösen pedig, ha uj ludtoll a papir felületét felsértette, a tinta behatolhatott a papir anyagába és korán megkezdhette roncsoló munkáját. Ilyen és ehhez hasonló feltevések utján mind ujabb és ujabb magyarázatokat találhatunk. Ki kell még emelnünk azt is, hogy az erősen enyvezett papir áll ellent legtovább a tintamarásnak, mig a lágy papirok, különösen a XVIII.századból való papirfajták, nagy gyapottartalmuk miatt igen érzékenyek az ilyenféle tisztátalan tintákkal szemben.

Aki a jelen cikkhez mellékelt ábrákat közelebbről megvizsgálja, megállapithatja, hogy könnyü felismerni rajtuk a tintamarás tüneteit. De a szemmel látható tüneteken kivül a szaglásunkkal is érzékelhetjük a bajt, mert a tintamarástól megtámadt leveleknek erősen Maggi-füszer szaguk, sulyosabb esetekben pedig pörkölt kávé szaguk van. Ilyen esetekben már sürgős segitségre van szükség; a leveleket szakszerüen végzett tisztitó-fürdőkben kell megszabaditani ettől a szagtól. Magától értetődik, hogy ilyen fürdetést csak sokéves tapasztalattal rendelkező szakember végezhet, ő is a legnagyobb óvatossággal. Egy érté-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kezdőbetü - erős nagyitásban - egy városi évkönyvből, tisztitás és sifonselyembe való beágyazás után. A szövetrátét a veszélyeztetett helyeken világosan kivehető.

Részlet Bach-nak egy kis kottafüzetéből

Fent: Restaurálásra szoruló levélről készült felvétel, kezelés előtt.

Lent: Ugyanaz a lap sifonselyemmel való restaurálás után. A tinta vastartalmát tisztitó-fürdőben kivonták a kottafejekből.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kes régi városi évkönyvnek - amelynek a lapjain kivétel nélkül nagy, lendületes "Senatus,stb." iniciálék voltak, - a tisztitásánál és konzerválásánál azt tapasztaltam, hogy a lapok olyan ragadós tapintásuak voltak, mintha erős sós oldattal vonták volna be őket. A tudományos vizsgálat azt a meglepő megállapitást tette, hogy e városi évkönyvnek 7 levelére egy liter folyadékot számitva, a fürdetés a következő eredménnyel járt:

100 ml folyadék 3,42 mg vasat tartalmazott. A vastartalmat tioglikolsavval fotometriás eljárással állapitották meg.

Attól eltekintve, hogy a fürdőt minden második lapnál meg kellett ujitani, egyébként is fel kell figyelnünk erre az eredményre. Átlyukadt kéziratok fent leirt kezelésmódjának legujabb eredményeit a <u>római Vatikáni Könyvtár</u> restauráló műhelyében tudományosan kipróbálták és jónak találták. .....

Olaszországi tanulmányutam során alkalmam volt a Vatikán műhelyének módszereit megismerni. Ott is arra törekednek, hogy az előző évtizedekben restaurált kéziratokat és énekeskönyveket megszabaditsák a restaurálás következményeitől; az egykori restaurálás a tinta vastartalmát nem vonta ki. ki a könyv leveleiből s igy ez ujabb korróziós változásokat okozhatott a könyv levelein, sőt, a felhasznált restauráló anyagot /pergaminpapirt és hasonlókat/ is megrongálta. Természetesen ezek a károk különösen azért voltak erősen szembetünők, mert a régebbi nedves kezelés következtében a csiriz a tintában lévő vasgálicot ujból aktivizálta, és igy ez ismét megkezdhette romboló munkáját.

A Vatikáni Könyvtár restauráló műhelyében éppugy, mint a <u>római Könyvpatológiai Intézetben</u> /"Istituto di Patologia del Libro"/ ismerik <u>Barrow</u>, amerikai restaurátor eljárását, amely szerint egy rétegező /laminátor/ gép segitségével hőre lágyuló müanyaglemezeket /acetátcellulóz-fóliákat/ alkalmaznak levéltári darabok beágyazására. Ez az ujfajta restauráló eljárás azonban nem találhat széleskörü elfogadtatásra,az ilyen müanyaghártyák közé ágyazott okiratok ui. sokat veszitenek eredeti értékükből. Végezetül az is megfontolandó mozzanat vele kapcsolatban: ma még nem állithatjuk teljes bizonyossággal, hogy a müanyagfóliák alkalmazása kéziratok és okiratok restaurálásához kizárja a hártya későbbi törékennyé válásának veszélyét. Ezért mindaddig továbbra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

is kétkedéssel kell lennünk ezzel az eljárással szemben, amig nem áll módunkban későbbi hatásáról véleményt mondani.

P. Ehrle-nek, a római Vatikáni Könyvtár század elején elhunyt prefektusának az érdeme, hogy nyomatékosan felhivta a figyelmet a tintamarás nagy veszélyére és a nyilvánosság előtt követelte az ellene való harcot. "A régi kéziratok megóvásáról és helyrehozásáról" szóló cikkében, amely a "Zentralblatt für Bibliothekswesen" 1898.-i évfolyamában jelent meg, részletesen kifejti a maróhatású tintáktól megtámadott kéziratok szakszerütlen helyreállitásának következményeit, és óva int attól, hogy ilyen kinoseket érő értékekhez tapasztalatlan kézzel valaha is hozzányuljanak, mert az ilyen próbálkozás többet árthat, mint amennyit használ.

Fejtegetéseiből kiviláglik, hogy már akkor is igyekeztek a veszélyeztetett kéziratokat a teljes széteséstől megmenteni. Figyelmeztető szavaira, hogy óvakodjunk a korróziótól megtámadt kéziratoknak hártyapapir segitségével való kétoldalas beágyazásától, még ma is fel kell figyelnünk. Figyelemre méltó az az állitása, hogy a kéziratok pergaminba való kétoldalas beágyazása előbb vagy utóbb a levelek teljes széteséséhez vezet, mivel először is a papir néhány évtized alatt megbarnul, másodszor pedig a levegő elzárása következtében a papirrost befullad. Ha ehhez még azt is hozzávesszük, hogy a tintában maradt vastartalom is megteszi a magáét, akkor lemérhetjük, milyen előrelátó volt Ehrle páter megállapitása.

A szakemberek, mindenekelőtt pedig a tudomány képviselői, már annak idején is igyekeztek kikutatni a bomlás okait. Sok kisérletezés után végül is arra a meggyőződésre jutottak, hogy az átlátszó papirba való beágyazás volna a legcélszerübb. Ennek az eljárásnak a különböző műhelyekben való - részben - pontatlan megfigyelése hátrányos következményekkel járt. Igy mindenekelőtt tul kevés ügyet vetettek a beágyazott levelek alapos kiszáritására. Az átnedvesedés, ami a levelek csirizelésével szükségképpen velejár, természetesen káros anyagoknak felélesztését vonta maga után. Azóta is igyekeznek ezt a ki nem elégitő eljárást tökéletesiteni, illetőleg uj eljárással pótolni. Örömmel állapithatjuk meg, hogy ezek a fáradozások némileg sikerrel jártak. A Vatikáni Könyvtár restauráló műhelye, amely évtizedek óta foglalkozik ezzel a kérdéssel,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hosszu évek munkájával ezen a területen is uj eljárást dolgozott ki. Ez az eljárás valamennyi eddigi hátrányos következményt kiküszöböli.

A mi mai tintáink sem mentesek a vastartalomtól, s kimarják a papirt, még a legjobb minőségü, jól enyvezett, famentes irópapirt is. Az az általánosan elterjedt vélemény tehát, hogy a "tintamarás" a régebben használt tinták öröklött betegsége, - téves. Valóban gondolkoznunk kellene már azon, hogyan lehetne létrehozni a festék- és tintagyárak vegyészeinek közreműködésével a szavatoltan valódi okirattintát, amely egyesiti magában az összes előnyös tulajdonságokat, mentes minden, a rostokat megtámadó anyagtól, s amely olvashatóságát ugy megtartja, mint a régi egyiptomiak ránk maradt papirusz-kéziratainak soha nem halványuló korom-tintája.

.....

A modern tinták is magukban hordják a rombolás csiráját. E tényt ismételten megállapithattam a XIX. századból való és annál későbbi levéltári állományon. A rendszerint csak alig észrevehető korróziós jelenségeket nehéz szemléletesen lerögziteni. Az azonban tény, hogy modern állományunkat is szemügyre kell vennünk; igy szükség esetén azonnal megtehetjük a megfelelő óvóintézkedéseket. De akár régi, vagy egészen régi, akár ujabb, vagy legujabb kéziratokról van is szó, mindenesetre fontos, hogy a raktárhelyiségeknek egyenletesen száraz, nem pedig nedves vagy pláne fülledten nedves legyen a mikroklimája. Erre minden felelős vezetőnek gondolni kell és szükség esetén azonnal segitséget kell nyujtania. Ha meggondoljuk, hogy még Tutankhámon kő mellszobra mögött is - a berlini Állami Muzeum Egyiptomi Gyüjteményében - higrométert helyeztek el a levegő relativ nedvesség-tartalmának ellenőrzésére, akkor belátjuk, mennyivel nagyobb szükség van arra, hogy azokban a helyiségekben, ahol papir- és pergamen levéltári darabokat raktároznak, gondoskodás történjék a megfelelő helyi légköri viszonyok biztositásáról, már csak azért is, mert a papir a levegő nedvességtartalmára különösen érzékenyen reagál.

.....

Elkerülhetetlen, hogy ezeknél a fejtegetéseknél ujra meg ujra rá ne mutassak arra, hogy a papir alapos ismerete minden helyreállitási munka alfája és omegája. Évekre van azonban szükség, amig az ember teljesen urrá lesz ezen a területen.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Hogy a kéziratok tisztitásáról szóló fejezetet teljessé tegyem, szeretném még megemliteni, hogy természetesen vannak olyan tinták -egyes régi tinták is- amelyek semmiféle fürdőt nem birnak el. Nemrég volt nálam egy ilyen darab restaurálásra. A minden helyreállitási munkát megelőző próbákból az tünt ki, hogy a tinta nem vizálló; igy nehéz feladatot jelentett számomra, hogy a levelek nedvességtől megtámadt részeit mindenekelőtt csirátlanitsam, azután pedig sifonselyemmel és konzerváló csirizzel megszilárditsam. Minden fürdető-kezelés súlyos károkat okozott volna a kéziraton, - sőt, az irás a fürdőben teljesen feloldódott volna. Egyes esetekben az ember azelőtt a rejtély előtt áll, hogyan maradhatott meg egyáltalán a nedvességtől megtámadott irás.

A nedvesség következtében hullámossá válik a pergamen. Ilyen kötetekkel igen gyakran találkozunk; ezért érdemes erről a jelenségről is szólni néhány szót. A pergamen szerves anyag és tudvalevően inkább "dolgozik", mint a papir. A leveleket egyenként kell kezelnünk, hogy a hullámossá vált pergamen kisimuljon; ennek a müveletnek nedves állapotban kell végbemennie. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a pergamen-leveleket sohasem szabad hőforrás közelében száritanunk; ennek következményeképpen ui. a pergamen-levelek összezsugorodnának és teljesen használhatatlanná válnának. Ha van is rá ut és mód, hogy a pergament ujra rugalmassá tegyük, jobb ha mellőzzük.

Minden időben akadtak emberek, akik megkisérelték, hogy az elhalványult irást ujra olvashatóvá tegyék. Hogy ezek a módszerek mennyire elvetendők, azt egy régi, a XIV.századból származó kéziraton, egy kolostori halottas-könyvön szeretném bemutatni. ..... Az irás egyes részeit lokálisan kémiai anyagokkal kezelték, hogy a foltképződés - a foltok helyenként egészen sötétbarnává váltak - milyen időpontban kezdődött, azt,sajnos, már nem lehet megállapitani. Az ilyen kezelésmódok megitélésénél csak az a lényeges, hogy sohase próbáljunk pergament kémiai szerekkel kezelni. A sötét helyeken az irás átmarta a pergament. Ilyen korrózió-fajták kezelése rendkivül nehéz; az anyag ui., mihelyt a csiriz vagy más normális nedvesség következtében átnedvesedik, a kimart betüknél, különösen a telt O, U, B stb. betüknél, pillanatok alatt összetekeredik és csuszóssá válik, ugy, hogy alig lehet rajta dolgozni. .....

.....

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ha a könyvtárak munkatársai olyan kéziratokra bukkannak, amelyeknek a megóvása érdekében védő intézkedésekre van szükség, elsősorban arra kell ügyelniök, hogy az egyes leveleket savmentes, igen vékony, átlátszó, vagy pergaminpapirral egymástól elválasszák, és igy megakadályozzák, hogy a tinta romboló hatást fejthessen ki a szemben lévő vagy következő lapon. Amig az irást a tinta nem marta szét, ajánlatos az esetleg még rátapadt porzó-portól megtisztitani, mert a porzó-porban is vannak bizonyos százalékban ártalmas anyagok. Erősen szétmart kéziratok esetében, amelyeken a telt betük már kiestek, föltétlenül szakemberektől kell tanácsot kérnünk.

Ezekkel a megállapitásokkal bucsut is veszek a tintamarástól megtámadott kéziratok kezelésének kényes területétől. Bárcsak én is hozzájárulhatnék fejtegetésemmel ahhoz, hogy a jövőben nagyobb gondot forditsanak a rendelkezésre álló óvintézkedések megtartására.

Eredeti cim:	Gesunde Bücherbestände - Reichtum der Bibliothek
Megjelent:	DFW. Dokumentation. Fachbibliothek. Werksbücherei
Or	1957. 7/8.sz. 140-145.lap.
OSzK.ford.sz.:	1877.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Coblans, H.:

AZ AKTIV DOKUMENTÁCIÓ - A TERMÉSZETTUDOMÁNY ÉS A TECHNIKA NÉLKÜLÖZHETETLEN ESZKÖZE

Csak az utóbbi évek során vált a nyilvánosság előtt fokozatosan világossá, hogy jelenkori ipari civilizációnkat a természettudományok állandó fejlődésének köszönhetjük. Ahhoz, hogy ismereteinket megőrizhessük és kiszélesithessük, igen fejlett nemzetközi kapcsolatokra és élénk cserére van szükség; ez viszont egyre nagyobb dokumentációs hálózatot és uj módszereket követel meg, hogy általuk a tudás hozzáférhetővé váljék.

A néhány évvel ezelőtt eszközölt becslés szerint Észak-Amerikában évente körülbelül 300 millió dollárt, vagyis a természettudományos kutatásra előirányzott összes kiadások 10 %-át használják fel a természettudományos irodalom folyamatos ismertetésére. E hatalmas kiadás ellenére a dokumentáció terén uralkodó zürzavar és a bibliográfiai ellenőrzés hiánya olyan méreteket öltött, hogy ma már ezzel kapcsolatban válságról beszélhetünk. Honnan ered ez a válság? Alapvető oka mindenekelőtt a természettudományi kiadványok hatalmas, számszerü megnövekedése, amelyek lépést próbálnak tartani az egyre fokozódó kutatással. A technikai kutatás Angliában 1939-ben körülbelül 5 millió font kiadást igényelt. 1954-ben a kutatási költségeket már 30 millió fontra becsülték, a növekedés tehát az előző összeg hatszorosa.

Ennek a válságnak azonban mélyebb okai is vannak. Ötven évvel ezelőtt a természettudós az egész tudományágáról még kielégitő képet alkothatott. Ennek ellenére a természettudományok fejlődését már a XIX.században is akadályozta a bibliográfia rendezetlensége. Klasszikus

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

példája ennek a Gregor Mendel eset.[1] A "Kísérletek a növényhibridekkel kapcsolatban" című munkája 1865-ben jelent meg a nem nagyon ismert brünni "Verhandlungen des Naturforschenden Vereins"-ben. Amikor ez a folyóirat megérkezett a londoni Royal Society könyvtárába, ott felvették a "Catalogue of scientific papers"ba/A tudományos lapok katalógusába/ /1879/. Sajnos, ez a katalógus csak a szerzők nevét feltüntető katalógus volt. Mivel pedig a brünni pap nevét nem hagyon ismerték, uttörő felfedezése 35 évig rejtve maradt. Ezzel szemben egy tárgyi katalógus felhivta volna Darwin figyelmét e munkára. De Vries, holland botanikus csak 1900-ban bukkant az "elveszett" értekezésre, amikor saját kisérleteinek igazolása végett az egész botanikai irodalmat átnézte.

Megtörténhetik ugyanez ma is? Sajnos, még sokkal rosszabb formában! Hiszen a tudományos felfedezéseket - különösen az ujabb atomkutatás terén - tudatosan titokban tartják. Éppen ezért olyan hatalmas jelentőségü a modern technika és civilizáció további fejlődése szempontjából az 1955 augusztusában Genfben rendezett "Nemzetközi konferencia az atomenergia békés célokra történő felhasználásáról". A konferenciáról szóló 16 kötetnyi beszámoló[2] egészen uj világot tár, különösen az azon országok tudósai és technikusai elé, akik a nagy atomhatalmak bűvkörén kivül esnek. Szinte azt mondhatnók, hogy ez a genfi konferencia fordulópontot jelent a dokumentáció fejlődésében. Amerika ebből az alkalomból nem 235-ös uránt ajándékozott az európai országoknak, hanem az atomenergia egész területét átölelő müszaki dokumentációt. Számos uttörő ismeret vált egyszerre a nyilvánosság közkincsévé. A könyvtárosok és dokumentátorok mint rendkivül fontos közvetitők egyszerre a figyelem középpontjába kerültek.

1/ Pollard, A. F. C.: The disordered state of bibliography and indications of its effect upon scientific and technical progress. /A bibliográfia zürzavaros állapota és utalás arra, milyen hatással van ez a helyzet a tudományos-müszaki fejlődésre./ British Society of International Bibliography. Proceedings. 1942. 4. 41-52.lap.

2/ International Conference on the Peaceful Uses of Atomic Energy. Geneva 1955. /Nemzetközi konferencia az atomenergia békés célokra történő felhasználásáról. Genf, 1955./ Proceedings. New York, 1956. 16 köt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Visszatérve azonban a dokumentáció jelen válságának okaira, mindenekelőtt két ilyen okot kell megneveznünk: a kiadványok tömegét, - ami valóságos "irodalom-özönvizet"alkot - és a nem kielégitő tárgyi osztályozást. Szeretném ezt az állitást néhány példával szemléltetni. A washingtoni Kongresszusi Könyvtár évente átlagosan 7 millió kiadványt kap, nevezetesen könyveket, jelentéseket, brosurákat, térképeket, egyes folyóiratszámokat, kéziratokat, stb. A londoni British Museumnak minden évben 2,5 kilométer hosszuságu állványzatot kell készittetnie az uj szerzemények számára. XIV.Lajos idején, a nagy irodalmi virágzás korszakában, évente 70 uj könyv jelent meg. Napjainkban, egyedül Franciaországban évi 12.000 könyvet adnak ki.[3/] Az Egyesült Államok nagy egyetemi könyvtárai minden 16 évben megkétszerezik könyvállományukat.[4/] A Harvard Egyetem Könyvtárának 1938-ban például 4 millió könyve volt; ha az állomány-növekedés állandó marad, századunk végén állománya több mint 60 millióra fog rugni. A korszerü dokumentációban azonban még fontosabb szerepet játszanak a folyóiratok. Egyedül a természettudományok és a technika területén évente kb. 40.000 különböző folyóirat jelenik meg, 2 millió figyelemremélto cikkel. A fizika területének egyik legfontosabb folyóirata, a "Physical Review" 1956-ban 7.300 oldal terjedelmü volt, - mig 10 évvel ezelőtt, 1946-ban ugyanez a folyóirat mindössze 1.734, 1951-ben pedig már 4.720 oldalt tett ki. Ehhez járulnak még a "müszaki beszámolók" /"technical reports"/, a háboru utáni korlátozott kiadási lehetőség uj közzétételi formája: Egyedül az Egyesült Államokban évente kb. 100.000 ilyen müszaki beszámoló lát napvilágot.

Ez a hatalmas irodalomözön végzetes helyzetet eredményez. A rendelkezésünkre álló egész tudásanyag csak hiányosan ismeretes és nem szerepel részletes osztályozásban. Igy valamennyi ipari országban milliókat költenek felesleges kutatásra. De még ennél is több, a tudomány meghatározott fejlődésének az alapja forog azonban kockán! Van-e erre vala-

3/ Briet, S.: Qu'est-ce que la documentation? /Mi a dokumentáció?/ Paris: Editions documentaires industrielles et techniques, 1951.

4/ Rider, F.: The scholar and the future of the research library. /A tudós és a kutató könyvtárak jövője./ New York, 1944.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mi megoldás vagy orvosság?

A probléma és a megoldására irányuló szándék már 60 évvel ezelőtt is ismeretes volt. A belga Paul Otlet, a dokumentáció nagy előharcosa megteremtette a dokumentáció fogalmát és létrehozta azt a szervezetet, amely ma Nemzetközi Dokumentációs Szervezet /FID/ néven ismeretes. A FID a dokumentáció fogalmát a következőképpen határozza meg: "Documenter, c'est réunir, classer, distribuer des documents de tout genre dans tous les domaines de l'activité humaine" - azaz dokumentálni annyit jelent, mint egyesiteni, osztályozni és feltárni a dokumentumok minden fajtáját a feljegyzett ismeret minden területéről, tehát könyveket, folyóiratokat, beszámolókat, ujságkivágatokat, képeket, az okmányok minden fajtáját, filmeket, a hangfelvételek minden alakját, igy hanglemezeket, hangszalagokat, stb. A FID eszménye: ennek a bonyolult tömegnek osztályozható gondolategységekbe való szétbontása. A kutatók számára, mint már emlitettük, a főformák a folyóiratok, az ülések jegyzőkönyvei és a müszaki beszámolók. Ezek tartalmát referáló lapok és összefoglalók ismertetik. Az első ilyen referáló lap a "Pharmaceutische Centralblatt" volt, amely 1830-ban jelent meg és 1856-ban "Chemisches Zentralblatt"-á alakult. Az évek során a legfontosabb tudományágakban számos ilyen lap jelent meg; az "Index Bibliographicus" első kiadásában /1925/ már az ilyen lapok százairól történt emlités.

Az irodalom nyilvántartása azonban egyre hézagosabbá válik. Az ilyen jellegü első mennyiségi kutatásokat Bradford[5/] végezte a londoni Science Museum Library-ben /A Természettudományi Muzeum Könyvtárában/. Kimutatta, hogy 1934-ben körülbelül háromnegyed millió munkát referáltak. Valóban, körülbelül háromnegyed millió értékes munka jelent meg ez alatt az idő alatt. Mivel azonban ugyanarról a munkáról gyakran 4 vagy 5 referáló lapban is történt emlités, tudajdonképpen összesen csak negyedmillió különböző munkáról adtak tájékoztatást, ami azt jelenti, hogy körülbelül félmillió munka "elveszett". A háboru után a referáló lapok problémája egyre sürgetőbbé vált. Jellemző példát találunk erre a Chemical Abstracts-ban, amelynek szerkesztője 1953-ban a következő

5/ Bradford, S. C.: The problem of complete documentation in science and technology. /A teljes dokumentálás problémája a természettudomány és a technológia területén./ British Society of International Bibliography. Proceedings. 1946. 8. 39-55.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

adatokat közölte: át kell nézni 87 ország 31 nyelven megjelenő 5.236 folyóiratát. Ehhez 7.000 különleges szakképzettséggel és nyelvtudással rendelkező vegyész közreműködése szükséges. E munka költségei évről-évre emelkednek. Az utóbbi hét évben például a költségek megháromszorozódtak, s 1955-ben 1,118.000 dollárt tettek ki.

És itt csak a vegyészetről van szó; az orvostudományok területén a helyzet még bonyolultabb. Semmi esetre sem tartható fenn sokáig az az állapot, hogy minden kulturállam a tudomány minden területéről külön-külön referáló lapot tudjon kiadni. Az egyetlen kivezető ut és reménység ezen a téren a nemzetközi együttmüködés. 1949-ben az Unesco nemzetközi konferenciát /International Conference on Science Abstracting/ hivott egybe Párizsba. Itt 30 ország 150 küldöttének minden jóakarata ellenére is nehéz volt megegyezésre jutni; a nemzeti érdekek ui. tulságosan előtérbe léptek.[6/] Többek között elhatározták ekkor, hogy a referáló szolgálatok a jövőben jobban támaszkodnak majd a szerzői referátumokra. Ilyen szerzői referátum-vezérfonalat[7/] a Royal Society állitott össze; ezt az Unesco számos országban terjesztette a szerzők és szerkesztők között. Ezen tulmenően elhatározták, hogy a meglévő referáló szolgálatokat együttmüködés utján megerősitik. A Tudományos Társaságok Nemzetközi Tanácsa /ICSU/ egy "Abstracting Board" /"Referáló Hivatal"/ hozott létre, amely a fizikával kezdte meg tevékenységét; az idevágó referáló lapok: Physics Abstracts, Bulletin Analytique, Physikalische Berichte. Ujabban kapcsolat jött létre a szovjet szolgálatokkal is. Jelenleg 11 ország 69 folyóirata /köztük a fizika területéről 14 szovjet folyóirat/ küldi el rendszeresen kefelevonatát Párizsba az Abstracting Boardnak, amely azt a fentemlitett referáló lapoknak küldi tovább.[8/] Kisérletek történnek arra vonatkozóan is, hogy ezt az együtt-

6/ International Conference on Science Abstracting. /A természettudományi referátumok tárgyában tartott nemzetközi konferencia./ Párizs, 1949. Záró jelentés. Párizs: Unesco 1950.

7/ Royal Society. London. Leitfaden für die Abfassung von Autorenreferaten. /Vezérfonal szerző-referátumok szerkesztéséhez./ Párizs: Unesco, 1951. /NS 51 DIOD/.

8/ Documentation of science. /A természettudomány dokumentálása./Nature, 1956. 177. 466-67.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

müködést a biológia és a vegyészet területére is kiterjesszék.

Amint látjuk, a dokumentáció során a gyüjtés és a rendezés csak eszköze a feltárásnak. A referátum csak utal az értekezés tartalmára. A dokumentációs központnak meg kell szereznie az eredeti anyagot, amire általában három lehetőség mutatkozik: a dokumentációs központnak birtokában van az eredeti folyóirat, vagy be tudja szerezni, vagy másoló eljárással tudja rendelkezésre bocsájtani. Ez az eljárás mindenekelőtt fényképészeti segédeszközökre támaszkodik; a második világháboru óta azonban számos más módszer is rendelkezésre áll, igy pl. a xerográfia, a termofax és az ultrafaxnak nevezett fakszimilés eljárás, amely televiziós elektrónikán alapul.

A fényképészeti eljárásoknál elsősorban a fakszimile és a mikrokópia szerepel; ez az utóbbi az elmult 15 évben hatalmas fejlődésen ment keresztül. Alkalmazása a dokumentáció területén Otletig vezethető vissza, aki 1907-ben látnoki cikket tett közzé: "Sur une nouvelle forme de livre: le livre microphotographic" /"Egy uj könyvformáról: a mikrofotografikus könyvről"/ cimen. A mikrofilmet, mint gyakorlati eszközt először a harmincas években, elsősorban az Egyesült Államok bank- és biztositási hálózatában használták fel és alkalmazták. Rider[4] az általa 1944-ben javasolt mikrokártyát közreadási eszközzé dolgozta ki; ez ma Amerikában igen elterjedt. Jelenleg például az Atomenergia Bizottság /Atomic Energy Commission/ müszaki jelentéseinek nagy részét csak mikrokártyákra másolják. Másrészről ez a módszer nagy költségmegtakaritást és helymegtakaritást is eredményez. Beilstein "Handbuch der organischen Chemie" /A szerves kémia kézikönyve/ eredeti kiadása például, amely 100 kötetből áll és Amerikában 2.300 dollárba kerül, ma 965 /75 x 125 mm/ nemzetközi formátumu mikrokártyán 194 dollárért kapható. Ismét elérkezik tehát majd az a kor, amikor a legfontosabb kézikönyveket minden tudós nemcsak saját birtokában, hanem szinte az iróasztalfiókjában tarthatja. Sajnos, ma még mindig olyan átmeneti állapotban élünk, amikor a mikrokópiák és a hozzájuk tartozó olvasókészülékek mind alak, mind nagyság tekintetében zavart eredményező sokféle választékban találhatók. Az Unesco megbizásából a FID kézikönyvet[9] tett közzé, amely a különböző

9/ Manual on document reproduction and selection. /A dokumentumok reprodukálásának és szelektálásának kézikönyve./ Kiadja az International Federation for Documentation. Hága, 1953.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

eljárások kritikai ismertetését s a berendezések műszaki adatokkal, árral stb. ellátott leirását tartalmazza.

Az utóbbi husz esztendő során uj és uttörő módszereket javasoltak a dokumentációban; ezeket a gyakorlatban részben ki is dolgozták. Ezek elvben a mechanikus szelektáláson és a korszerü elektrónika alkalmazásán alapulnak.

A szakfolyóiratok tartalmának számontartása egyre nehezebb és hosszadalmasabb munkává válik. A washingtoni "Chemical-Biological Coordination Center of the National Research Council"-nak /"A Nemzeti Kutató Tanács Vegyi-Élettani Egyeztető Központjá"-nak/ például az a dokumentációs feladata, hogy mindazt tahulmányozza, ami a kémiai vegyületeknek a biológiai szervezetekre - ideértve az emberi szervezetet is - gyakorolt hatásával összefügg. A "Chemical Abstracts"-ban megjelent valamely adat megállapitása végett négy 10 éves mutatót, az utána következő éves mutatókat és 1955 év végéig valamennyi kurrens számot kellene átkutatnunk 74 helyen, ha mindössze 1907-ig akarnánk visszanyulni. Ezen tulmenően keresnünk kellene még a "Biological Abstracts"-ban, a "Quarterly Cumulative Index of Medicine"-ben stb.; ráadásul ezen folyóiratok közül a legtöbbnek nincs is összesitett mutatója. Ebben a dokumentációs központban a feladatot a gyakorlatban lyukkártyákkal oldják meg; ezekből már most egymilliónál jóval több[10] van használatban.

Miért lyukkártyákkal? Ennek magyarázatául talán leghelyesebb lesz, ha elmondok egy kis történetet. Se non è vero, è ben trovato. /Ha nem igaz is, mégis igen találó./ A háboru elején az amerikai hadvezetőségnek hat olyan katonára volt szüksége, akik izlandi nyelven beszélnek. E hat katonát a hadvezetőség állitólag 48 óránál rövidebb idő alatt egymástól távolfekvő táborokban meg is találta, mégpedig lyukkártyarendszerének alkalmazása utján. Átkutathatták volna a katonák személyi adatait is, ez azonban nem órákat, hanem éveket vett volna igénybe. A lyukkártyák segitségével még részletesebb válogatást is eszközölhettek volna; ki tudták volna keresni például azokat a katonákat, akik németül beszélnek, 25 és 30 év közöttiek, nőtlenek, szőkék és jó sielők.

10/ U. S. National Research Council. The Chemical-Biological Coordination Center. /U.S.A. Nemzeti Kutató Tanács. A Vegyi-Élettani Koordinálás Központja./ Washington, 1950.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A lyukkártyákat gépi berendezéssel igen gyorsan át lehet nézni; igy pl. a Hollerith-kártyákból egy perc alatt 400 darabot fel lehet dolgozni. Elvben a lyukkártyával nem lehet többet elérni, mint a közönséges kartotékok kártyáival. Ha például az egyes lyukkártyák átlag harminc adatot tartalmaznak, akkor harminc kartoték-kártyával lehet őket helyettesiteni. Ebben az esetben azonban a "Chemical-Biological Center"-nek harminc millió kartoték-kártyával kellene dolgoznia; ily nagy tömegü kártyát gyakorlatilag lehetetlen kezelni.

A lyukkártya a kiválasztási lehetőségeken kivül más előnyökkel is rendelkezik: megnyitja a gépi eljárás utját az eredmények nyomtatásban való megadásához. Az un. "Cardatype" irógép ui. automatikusan leirja a lyukkártya tartalmát; ez az eljárás azután kis-offset nyomással közvetlenül a könyv kinyomtatását teszi lehetővé. Ilymódon állitják elő pl. a Kongresszusi Könyvtár Technikai Tájékoztatási Szolgálatának gyors egymásutánban kiadásra kerülő "List of subject headings" /Tárgymutató lista/. Nagyobb lyukkártya-mennyiség esetén fokozódik a kiválasztás gyorságának a szerepe. Az utóbbi években áttértek az elektrónikus keresőkészülékek használatára; ezekkel már kétszázszor nagyobb sebességet érnek el, amennyiben percenként 800.000 egységet tudnak megvizsgálni.

A kifejezetten a dokumentáció számára készült első ilyen gépet Ralph Shaw[11], a Department of Agriculture Library egykori vezetőjének irányitásával készitették. Ralph Shaw "Rapid selector" nevü gépe kártyák helyett mikrofilmet, lyukak helyet fekete pontok csoportositását /jelzetelés/ és szelektáló eljárásként fotocellát alkalmaz. A "Rapid selector" 610 méteres filmtekercsére 72.000 oldalt, illetve körülbelül félmillió cimleirást vesz fel. Minden egyes adatfelvételnek megvan a maga pontokból összeállitott mintaképe, amely kódképként szerepel. A gép a tekeres valamennyi felvétele közül percenkint százezres sebességgel keresi ki a pontokból álló megfelelő mintaképpel ellátott felvételeket; az egész tekercset tehát négy perc alatt vizsgálja át. Minden

11/ Shaw, R. R.: Machines and the bibliographical problems of the twentieth century. /Gépi berendezések és a huszadik század bibliográfiai problémái./ Megj.: a Bibliography in age of science /A természettudomány korszakának bibliográfiája/ cimü kiadványban. Urbana, 1951.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

igy megtalált referátum egy másodpercre megáll és egy másik mikrofilmtekercsre másolódik át. Igy olyan uj mikrotekercset kapunk, amely valamennyi kivánt referátumot tartalmazza. Shaw gyakorlati példát is ad: ha a "Chemical Abstracts" valamennyi referátuma tekercseken lenne feljelzetelve, akkor teljes képet kaphatnánk pl. a C vitaminok kémiájáról oly módon, hogy az ehhez szükséges négy tekercset 15 perc alatt átvizsgálhatnók. Az eredmény olyan mikrofilmtekercs lenne, amely a C vitaminról szóló valamennyi referátumot tartalmazná 1907 óta. Milyen nagyszerü lehetőségek ezek a bibliográfusok számára!

Miért maradt a "Rapid selector" mégis csak prototipus, vagy ahogyan angolul mondani szokás "a white elephant", /"fehér elefánt"/? Nemcsak azért, mert nagyon drága /körülbelül 75.000 dollárba kerül/; az elvi nehézség sokkal mélyebben gyökerezik. Mit lehet elkezdeni a C vitaminról szóló tiz-, vagy huszezer referátummal? Hogy lehetne részletesebb válogatást eszközölni, például: "A C vitamin szerepe a diétások táplálkozásában" cimü témával kapcsolatban? Ez azonban már nemcsak gépi teljesitőképességen, hanem intellektuális belátáson vagyis osztályozáson és jelzetelésen is mulik. Ahhoz tehát, hogy a fenti példákban hat izlandi nyelven beszélő és jól sielő katonát találjunk, minden lehetséges jelzetelést meg kellett volna csinálnunk. A dokumentáció szempontjából tehát ugy fogalmazható meg a kérdés, hogy milyen behatóan kell az egyes referátumokat osztályozni?

A "Rapid selector" egyszerüsitett változatát, amely a "Filmorex"[12/] nevet kapta, négy évvel ezelőtt a francia J. Samain szabadalmaztatta. Ezt a gépet bemutatták a Könyvtárak és Dokumentációs Központok 1955-ben Brüsszelben tartott Nemzetközi Kongresszusán. A "Filmorex" tekercsek helyett /45 x 72 mm méretü/ mikrolapot használ minden egyes referátum számára és körülbelül a lyukkártyarendszer eljárásával megegyező sebességgel keres. Egy-egy mikrolapon két oldalt és husz jelzetmintát lehet felvenni. Jelenleg a párizsi Centre National de la Recherche Scientifiqueben kisérletek folynak annak megállapitása végett, miképpen lehetne ezen az uton a "Bulletin Analytique" c. referálólap tárgymutatóját előállitani.

12/ Samain, J.: Filmorex. Une nouvelle technique de classement et de sélection de documents et des informations. /Filmorex. A dokumentumok és a tájékoztatások osztályozásának és szelektálásának uj technikai eljárása./ Párizs: Filmorex, 1952.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1949-ben lelkesedéssel és optimizmussal üdvözölték a "Rapid selectort" és az egyre sokasodó dokumentációs problémák végső megoldásának tekintették. Alig négy évvel később a szakterület kiemelkedő tekintélye, Taube a következőt állapította meg: "Nem hangsúlyozhatjuk elég nyomatékkal, hogy jelenleg nem állnak rendelkezésünkre olyan gépek, amelyek megfelelőek lennének a tájékoztató munka irányítására és szervezésére. Várakozással tekintünk azonban fejlődésük elé". Kétségtelenül átmeneti időszakot élünk, amely bővelkedik a kísérletekben és a tévutra kerülés lehetőségeiben egyaránt; a gyors fejlődés időszakát éljük, amelyben a legkülönbözőbb reprodukciós eljárások, szelektáló berendezések, stb. kerülnek piacra. Nem szabad azonban lemondanunk józan emberi értelmünkről; a gép sohasem lehet cél, mindig csak segédeszköz szerepét töltheti be. [13/]

Bármilyen utat kövessünk is, a könyvtáraknak aktív dokumentációs állomásokká kell válniok. A tudósok, a könyvtárosok és a dokumentátorok közösen felelősek azért, hogy a tudományos eredmények és felismerések megmaradjanak és felhasználhatókká váljanak az utókor számára.

Eredeti cím: Die aktive Dokumentation - eine Notwendigkeit für Naturwissenschaft und Technik.
Megjelent: Biblos, 1957. 3.sz. 105-112.lap.
OSzK.ford.sz.: 1937.

13/ Taube, M. és társai: Studies in coordinate indexing. /A koordináló indexelésre vonatkozó tanulmányok./ Washington: Documentation Inc. 1953.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Waligora-Rittinghaus, J.:

A VIDÉKI KÖNYVKÖLCSÖNZÉS SAJÁTOSSÁGAI

A vidéki könyvkölcsönzés sajátosságaira vonatkozó vizsgálatainknak a könyvkölcsönzés tárgyában tartott értekezlet eredményeiből kell kiindulnia; ugyanakkor azonban valamennyi közművelődési könyvtár egységét és egyöntetüségét is szem előtt kell tartanunk. A könyvtári munka általános feltételei és törvényszerüségei egyaránt érvényesek mind a nagyvárosok, mind a kisvárosok, üzemek és falvak könyvtáraira. Ez vizsgálódásunk elsődleges kiindulási pontja. A vidéki könyvtári munka feladatai alapjukban véve nem mások mint a városi könyvtáré, hiszen egyaránt társadalmunk általános nevelési- és képzési céljaiból, valamint a könyvtáraknak mint a szocialista társadalom nevelő- és művelő intézményeinek különleges célkitüzéseiből fakadnak. Számot kell azonban vetnünk a vidéki könyvtári munka különleges körülményeivel és a vidéki helyzetnek megfelelő munkamódszereket kell kialakitanunk.

A vidéki kulturális munka fő feladatai

.....

A vidéki kulturális munkának kettős feladata van: 1/ A "technikai forradalom" termelési feladatainak közvetlen támogatása, ami által az emberek képessé válnak a technikai feladatok megoldására, 2/ Az egész ember átformálása, tehát nevelésének és képzésének egész folyamata. Ez a két tevékenység - mint ugyanannak a feladatnak két oldala - természetesen állandó kölcsönhatásban van egymással. Ez annyit jelent, hogy a vidéki kulturális munka - beleértve a könyvtári munkát is - az egységes nevelési és művelési folyamat törvényeinek van alárendelve, mert a tudás közvetitése a képzés leglényegesebb része.

Sok ember fejében még ma is kisért az a hamis képzet, hogy a "falu" valami elmaradott, szunyókáló, mindenütt azonos formáju közös-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ség, messze távol a modern fejlődéstől. Először is a falu semmiesetre sem mindenütt azonos formáju alakulat. Konkrét vizsgálatokkal kell majd kimutatnunk, mily különböző társadalmi-gazdasági alakot ölt a falu. A tulnyomórészt ipari jellegü községtől a tisztán mezőgazdasági faluig sok átmeneti fokozattal találkozunk, nemcsak az egyes helységek struktúrája, hanem a falusi lakosság tevékenysége szerint is. A várostól való távolságnak is megvan a maga szerepe, mert az a körülmény is hatással van a kulturális munka jellegére. ..... A falu müvelődési igényei könnyebben kipuhatolhatók; ezen a területen a kulturális munka különböző fajtáinak olyan mértékü együttmüködést kell kifejteniök, mint sehol másutt. Ugyanakkor éppen falun válik különösen világossá, milyen összefüggésben áll a sajátszerü könyvtári munka a kulturális tevékenység többi fajtájával.

Hogy falun mily mélyreható változások mennek végbe, az nem a Német Demokratikus Köztársaságra korlátozódó jelenség. Nemcsak a szocialista, hanem a kapitalista országokban /ide számitva Nyugat-Németországot/ is - bár egészen más természetü, de ugyanolyan gyökeres változások történnek. Éppen ezért nem véletlen, hogy a vidéki könyvtárügy és annak lehető legjobb megszervezése olyan nemzetközi problémává vált, amely a maga módja szerint minden országot foglalkoztat s uj formák és megoldások felé mutat.

Minimális könyvtári technikát !

Térjünk most vissza első kiindulási pontunkhoz és kiséreljük meg a könyvtári kölcsönzés népnevelési feltételei és a vidéki viszonyok között fennálló összefüggést megállapitani. A nagyobb könyvtárakban minden könyvtárszervezési és könyvtártechnikai munkamenetnek szorosan egybe kell egymással szövödnie. Minél nagyobb valamely könyvtár, annál szilárdabb rendszerező kerettel, s ugyanakkor többé-kevésbé gépesitett munkamenettel kell birnia. A nagy könyvállományt például már nem lehet a polcon vagy a könyvszekrényekben áttekinteni. Itt már bizonyos alapelvek szerint müködő berendezésekre van szükség, ha azt akarjuk, hogy mindig tájékozódni tudjunk. Minél nagyobb a könyvtár, annál differenciáltabbak a katalógusai, illetve egyéb tájékozódást nyujtó eszközei. A nagykönyvtárnak már olyan mérvü tagozódással kell birnia, hogy több irányban nemcsak a formai, hanem a tartalmi feltárást is lehetővé te-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gye. Tehát egész feltárási rendszerre van szükség, nemcsak a könyvtáros, hanem az olvasó számára is. A nagykönyvtár olvasójának tehát gyakorlattal kell birnia a katalógusok és egyéb tájékozódást nyujtó eszközök használatában is. Végül a nagykönyvtárnak átgondolt idő- és munkaerőterv szerint kell dolgoznia; ennek végeredményében az a célja, hogy az olvasónak a megfelelő időpontban a szükséges könyv rendelkezésére álljon. Mindezek a rendet és szervezettséget célzó munkálatok, melyekhez fő feladatként az állomány tervszerü gyarapitása és kiegészitése is tartozik, tanult és szakmailag képzett könyvtárost követelnek meg.

Semmi sem lehetne rosszabb eljárás, mintha ezeket a nagykönyvtár szervezetét megszabó elveket a kiskönyvtárra is alkalmaznók. Pedig ez helyenként, sajnos megtörtént. A raktárban meglevő könyvek kartotékja utján való könyvkikölcsönzési eljárást - amely még a nagy könyvállomány esetében is csak "szükséges rossz"-nak minősithető /amennyiben kötött kölcsönzésről van szó/, a falusi könyvtárban is elnégedhetetlennek minősitették. A kiskönyvtárnak ui. éppen az az egyik jellegzetessége, hogy a könyvtár alapfunkciójának gyakorlása, azaz az olvasmány közvetitése, berendezések igénybevétele nélkül történik. A falusi könyvtár technikai berendezése a minimálisra korlátozható s annak mindenben a könyvtár alapfunkciójához, a könyvkölcsönzéshez kell igazodnia. Tudjuk, hogy a nagykönyvtárban állandó probléma, szabadon hozzáférhető legyen-e az olvasó számára a könyvállomány. Ez nemcsak szervezeti, hanem egyuttal komoly nevelési kérdés is. Ez azonban nem lehet probléma a kiskönyvtáraknál. A könyvespolchoz való hozzáférés a falusi könyvtárnál magától értetődő dolog; ezért ostobaság lenne itt szabadpolc-problémát kiagyalni. Igy "szabadpolcról" mint olyanról a faluban nem is lehet szó; hiszen ez a megjelölés maga is városi probléma átültetését jelenti. A könyvközvetités alaptevékenysége főként abban áll, hogy a könyvtárvezető és az olvasó a megfelelő könyvet együttesen választja ki a könyvszekrényből. A faluban fennálló különleges viszonyok azonban ennek az eljárásnak sokféle változatát teszik lehetővé.

Minden a könyvtárvezetőn mulik

A nagyobb és nagykönyvtáraknál tehát a főfoglalkozásu, szakképzett könyvtáros az, aki az állományt kiépiti, rendszerbe foglalva hozzáférhetővé teszi és az egyes munkameneteket megszervezi. A vidéki könyvtári

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lózat viszont úgy van megszervezve, hogy ezektől a munkamenetektől a mellékfoglalkozású könyvtáros messzemenően mentesül. Azért ui., hogy a könyvtáros szabaddá váljék az irodalom- és könyvtárpropagandával kapcsolatos tevékenység elvégzésére, hozzá mind az állandó, mind a letéti kölcsönzési anyag a lehetőséghez képest "kölcsönzésre kész" állapotban kerül. Ajánló bibliográfiákat és más feltárásra szolgáló jegyzékeket a megyei és a járási könyvtárak bocsájtanak rendelkezésére. A kiskönyvtár számára szükséges könyvtártechnikai apparátust olymódon kell megalkotni, hogy az a lehető legkönnyebben legyen kezelhető és áttekinthető.

A főfoglalkozású könyvtáros feladata azonban az állomány kiépítésével és hozzáférhetővé tételével, továbbá az egyes munkamenetek megszervezésével még nem merül ki. Csak akkor kezdődik a tulajdonképpeni feladat, a személyes könyvközvetítés, ahogyan ezt a könyvkölcsönzés tárgyában tartott konferencia követelményként világosan előírta. A falusi, mellékfoglalkozású könyvtárvezetőnek is meg kell tudnia oldani a helyes kölcsönzés nehéz feladatát "A legfontosabb előfeltétel az átfogó általános tudás és a megfelelő irodalom ismerete. Csak bizonyos élettapasztalat és emberismeret, valamint a könyvtár-pedagógiai tudomány módszereinek ismerete teszik arra képessé a könyvtárost, hogy megfelelőképpen tudjon könyveket ajánlani."[1] "Csak az olyan ember lehet felnőtt embertársainak tapintatos tanácsadója és segítő barátja, aki maga is már elérte az emberi és erkölcsi érettség bizonyos fokát, aki bizonyosmérvű élettapasztalattal és lélektani ismeretekkel rendelkezik".[2] Így szól a könyvkölcsönzés tárgyában tartott konferencia néhány követelménye. Vajon nem kerülünk-e ilyen módon a vidéki könyvkölcsönzés tekintetében megoldhatatlan ellentmondásba? Nem kell-e legalább azt - mint kuriózumot - itt leszögeznünk, hogy míg a dolgok mai állásánál a városi olvasónak jól képzett, ismeretekkel, szerencsés esetben még "erkölcsi érettséggel" és "élettapasztalattal" is felfegyverzett könyvtárosok állanak

---

1/ A közművelődési könyvtárak könyvkölcsönzési kérdéseinek tárgyában tartott elméleti konferencia. Berlin, 1956. szeptember 26-28. Adatok, referátumok és jelentések. /Theoretische Konferenz zu Fragen der Ausleihe in der allgemeinbildenden Bibliothek. 26. - 28. September 1956 in Berlin. Materialien, Referate und Berichte./ = Zentralinstitut für Bibliothekswesen, Berlin. 1956. 66.lap.

2/ Uo. 74.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tanácsadókként rendelkezésére, addig a számszerüen tulsulyban levő vidéki olvasók csak mellékfoglalkozásu könyvtárvezetőkre vannak utalva? Vagy itt talán más feltételek érvényesek? Azt a tényt, hogy vidéken a könyvtár gondozása nem hivatásos könyvtáros feladatát képzi, minden további nélkül csak ugy pozitiv értéküvé átváltoztatni, bár lehetséges, mégis talán tul egyszerü dolog volna. Beláthatatlan időkig /ameddig esetleg több falut nem lehet majd főfoglalkozásu könyvtári dolgozó gondozására bizni, azzal a ténnyel kell számolnunk, hogy falun a könyvek kölcsönzését végző személy különleges könyvtárosi szakismeretek nélkül látja el a lakosságot. Vannak olyan szempontok, amelyekből nézve ez az állapot pozitiv értékünek látszik. Mellette szól, hogy a faluban lakik és ismeri az embereket. Ezáltal olyan bizalmas viszony alakul ki, ami a városban semmivel sem pótolható. Az ilyen könyvtárvezető nem főfoglalkozásu, fizetett állást tölt be a könyvtár keretében. Gyakran a faluban nőtt fel és sokszor sokkal szivesebben fordulnak hozzá, mint ahhoz a tanitóhoz, akit "idegenből" hoztak oda. Biznak abban, amit ajánl, még akkor is, ha szokatlant /pl. mezőgazdasági szakirodalmat/ ajánl. A faluban lakó és az embereket és szokásaikat jól ismerő könyvtárvezetőnek még ezen felül más lehetőségek is állnak rendelkezésére; ilyen a toborzás és a könyvpropaganda, valamint a rendkivüli és a tulajdonképpeni kikölcsönzés módjait meghaladó könyvközvetitési lehetőségek. Mindezek olyan tények, melyek a vidéki kulturális munka során sulyosan esnek latba és az a könyvtáros a legalkalmasabb a falu számára, aki ezeket a lehetőségeket fel tudja használni. A falu jó könyvtármunkája a könyvtárvezető személyén áll vagy bukik. Ezért megfelelő ember kiválasztása a döntő kérdés.

De ez mit sem változtat azon a tényen, hogy átlagos esetben a falu könyvtárvezetőjének nincsen lényegesen más viszonya az irodalomhoz, mint olvasóinak. Márpedig a könyvtáros tevékenységének irodalom- és könyvtárpedagógiai oldala két dolgot mindig megkiván a könyvtárostól:

1/ Az irodalom ismeretét és áttekintését, figyelembevéve az irodalom fogalmi körének megkivánt szükitését, s a rendelkezésre álló valamennyi módszertani segédeszközt;

2/ Az irodalom egyéni közvetitésére való képességet. Ez utóbbi

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

azt jelenti, hogy a könyvtáros könyveit nemcsak magának, a maga gyönyörüségére olvassa, hanem mindig azokra való tekintettel is, akik számára hivatva van a könyveket ajánlani. A könyv az ő számára nem a szabadidő kitöltésének és a személyes továbbképzésnek eszköze, - az is, - de mégis elsősorban munkaeszköz.

A mellékfoglalkozásu könyvtárvezetőnél a legtöbb esetben az említett mindkét feltétel részben vagy egészben kiesik. Vannak ugyan olyan könyvtárvezetők is, akik az irányitásuk alatt álló könyvtár legbuzgóbb olvasói; minnél inkább felelősségtudattól áthatott az ilyen ember, annál inkább fog mindenkor arra törekedni, hogy funkciójának betöltése végett minnél több könyvet ismerjen meg. De még feltételezett tudása és természetes pedagógiai képessége ellenére is, a mellékfoglalkozásu könyvtárvezető sokszor mégis "saját magának" fogja a könyveket olvasni. Tetszettek neki, vagy nem tetszettek neki, ettől függően tud majd velük valamit kezdeni, vagy nem tud velük mit kezdeni. Ehhez képest fogja a könyveket ajánlani és az olvasóhoz közvetiteni. Ha itt is a könyvkölcsönzés tárgyában tartott konferencia által megadott normából indulunk ki, akkor tárgyilagosan megállapithatjuk: a falura az a jellegzetes, hogy a könyvtárvezető és az olvasó között, - ami az irodalomhoz való viszonyukat illeti, - lényegében véve nincs elvi különbség. Pusztán az ismeretek fokozata különböző.

Tisztán látható mindebből, hogy a járási könyvtárak tekintetében két dologra kell a legnagyobb figyelmet forditanunk: a könyvtárvezető kiválasztására és a mellékfoglalkozásu könyvtárvezetők müvelésére és továbbképzésére.

Példák és következtetések

Az a kérdés, milyen személy alkalmas ennek a feladatnak betöltésére és hogy milyen főfoglalkozás nyujtja a legelőnyösebb előfeltételeket, tudvalevően még mindig állandó témája a könyvtárosok szakmai megbeszéléseinek. Nálunk a könyvtárvezetők teljes létszámának nem egészen a fele áll tanitókból. A tanitók részvételében mutatkozó visszaesés az iskolai viszonyok fejlődésével áll összefüggésben. Akkor tünik majd ki, vajon nagyobb számban jelentkeznek-e később könyvtári munka végzésére, ha a most gyakorló sok fiatal tanitó nagyrésze a levelező tanulmányok befejeztével és vizsgái letételével szabaddá válik. Az utóbbi időben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

több alkalommal foglalkoztak annak a kérdésnek vizsgálatával, milyen sajátos képességekkel rendelkeznek a különféle könyvtárvezető-tipusok. Néhány példából talán általános érvényü következtetéseket lehet ilyen vonatkozásban levonni.

Háztartásbeli asszony. /Férje az iparban dolgozik,emellett kis gazdaságuk is van. A faluban nőtt fel./ A saját helyiségében elhelyezett könyvtárt - feltételezhetően a leváltás miatt - elhanyagolt állapotban vette át. Rövid idő elteltével az olvasók száma erősen növekedett /1050 lakos = 281 olvasó/. Az igen jó gyermekkönyvállományt azonban nem használják fel megfelelően. A járási könyvtár utmutatásával a könyvtár a technikai berendezést és a statisztikákat példásan rendbehozta. Ez a háziasszony állandóan olvas. Mindenkit ismer a faluban és igy mindenkinek beszél a könyvtárról. Eljár a lakásokba és olvasókat toboroz; az utcán megszólitják, hogy uj könyveket kérjenek tőle. Az iskolával eddig nem lépett kapcsolatba, hogy megpróbálja a gyermekkönyvállomány felhasználását elinditani. Nyilván gátlásai vannak,hogy a tanitóval az érintkezést felvegye. A könyvtárnak meghatározott kölcsönzési órái vannak, de ez a háziasszony ezenfelül, ahányszor alkalma nyilik, könyvet visz a lakosságnak. Mezőgazdasági szakirodalmat alig olvasnak. A falu a járási székhely közelében fekszik.

Járadékos. /Rokkant, 12 éve él a faluban. A könyvtárt csak rövid idő előtt vette át./ A könyvtár a lakásában van. Kétszer hetenként tart könyvkölcsönzési órákat, de az olvasók bármely időben kaphatnak könyveket. Látogatások utján boltokban és az utcán is toboroz. Negyedév alatt 100 olvasót szerzett. A könyveket házhoz is viszi. Az olvasók fele gyermek, akik gyakran visznek könyveket szüleik számára is. "Bár sok községi lakosnak van ideje az olvasásra, de arra nincsen, hogy ide jöjjön" - mondja. Ezért rendezte be a "házhoz szállitó szolgálatot". A faluban sokat beszélnek a könyvtárról. Az olvasók egymásnak ajánlják a könyveket és hivják fel egymás figyelmét a könyvtárra. A könyvkölcsönzés a visszaadás alkalmával kölcsönös ajánlás alapján,főleg csere utján történik.

Tanitó. /Feleségével együtt vezeti a könyvtárat./ A könyvtárnak az iskolában megfelelő helyisége van. A házaspár maga is sok könyvet ismer. Mindketten sokat olvasnak. Már több éve vezetik a könyvtárat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az olvasók száma nem apad, de nem is növekszik lényegesen. A meghatározott könyvkölcsönző órákat pontosan megtartják.

Tanitó. /Több éve vezeti a könyvtárat./ A könyvtár az egyik tanteremben egy szekrényben nyert elhelyezést. Meghatározott könyvkölcsönző órák vannak, ezen tulmenőleg azonban gyakran az iskolás gyerekekkel küldi a házhoz a könyveket. A tanitó a vendégfogadóban és az ápolónőképző otthonban tékába rakva kiteszi a könyvjegyzéket. A tékának van egy tasakja azoknak a céduláknak a befogadására, amelyeken megrendeléseket továbbitanak. A tanitó a taggyülésekre szakkönyveket visz magával és azokat ott mindjárt ki is kölcsönzi. Nem kért szakkönyveket is kölcsönöz alkalmilag, aminek az az eredménye, hogy további szakkönyveket kérnek kölcsön. A könyvtárvezető maga is sok könyvet ismer és azokat egyénileg ajánlja.

Tanitó. /Most rokkant; 1951 óta könyvtárvezető./ A község 280 lakosából 154 olvasó. /A 123 felnőtt közül 60 dolgozó./ A könyvtár a tanteremben egy szekrényben nyert elhelyezést. ..... A tanitónak állandó olvasótoborzás céljából kirakat is áll rendelkezésére. Ezenkivül látogatásokkal is toboroz.

Tanácsi dolgozó. /Két éve vezetője a könyvtárnak./ A könyvtárnak saját helyisége van a tanácsházán. A falunak 960 lakosa van. Az olvasók száma 40-ről 132-re emelkedett. A könyvtáros házról-házra jár és olvasókat toboroz. A könyvek egy részét állandóan otthon, a lakásán tartja. Községi ügyekben tett hivatalos utjait összekapcsolja könyvek ajánlásával és az olvasókhoz való eljuttatásával. Mindez minden formaság mellőzésével történik. Még nem próbálkozott a szakirodalom propagálásával. Az olvasás lényegét - magára nézve is - a "szórakozásban" látja.

Járási könyvtáraink könyvtárosai ezeket a példákat bizonyára nagyon sok más hasonlóval tudják kiegészíteni. Itt a meglévő anyagból mindössze néhány jellegzetes példa kiragadása volt a cél. Ezek a következőket mutatják:

1/ Erősebb, aktivabb tevékenység azoknál tapasztalható, akiket nem a könyvhöz, hanem ehelyett a falu lakosaihoz füz közvetlen kapcsolat.

2/ Ilyen esetben a fáradozásnak kétségtelenül nagy sikere van kilátása. A könyvkölcsönzés gyakran automatikusan megy végbe, vagy a könyvtárvezető egyéni belátásától függ, vagy más olvasó ajánlására történik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3/ A tanitók többnyire a "konzervativ" munkamódszert képviselik. Nagyobb személyes toborzó-tevékenység nélkül feladatukat kifogástalanul teljesitik. Pedagógiai képzettségük és irodalmi tájékozottságuk képessé teszi őket arra, hogy olvasóikat tanáccsal lássák el.

4/ Ahol a tanitó ismereteit személyes fáradozással és tettrekészséggel, valamint a társadalmi fejlődés követelményeinek megértésével kapcsolja össze, ott ő látszik a legeszményibb mellékfoglalkozásu könyvtárvezetőnek.

A mellékfoglalkozásu könyvtárvezetők irányitása a járási könyvtárakat rendkivüli feladatok elé állitja. A hibákat, melyekre a felhozott példák is rámutatnak, ugy kell kiküszöbölni, hogy ezáltal a könyvtárvezetők kezdeményezési kedve csorbát ne szenvedjen. A dolog azonban azon fordul meg, felismerjük-e a vidéken általában szokásos és a könyvközvetitésben alkalmazott módszereknél az arra a vidékre jellegzetes és igazi fejlődési irányt, a helyes utra tereljük-e a spontán megtett lépéseket, mert egyébként anarchikus helyzet állhat elő. A vidéki kölcsönzésre jellegzetesnek a laza felépitettségü szervezet látszik. Ezért volt sürgősen szükséges és helyes egységes használati utasitással olyan általános szabályt teremtenünk, amely a vidéki könyvtári munka számára is keretet jelent. Ha mármost a vidéki munka módszereit az általános könyvkölcsönzés szabályaival összehasonlitjuk, ugy a következők tünnek szemünkbe:

1/ A vidéki könyvkölcsönzés elsősorban a könyvtárvezetőnek a lakossággal való szoros személyi kapcsolatán nyugszik. Erre támaszkodik az emberek befolyásolásának nagy lehetősége is.

2/ Falun ugyanugy szükségesek a meghatározott könyvkölcsönzési órák, akárcsak a városban. Ezenfelül azonban ki lehet használni a könyvközvetitéshez minden olyan lehetőséget, amit egy kis áttekinthető település csak nyujtani tud.

3/ Az olvasók toborzásának és a könyvek propagálásának hasonlóképpen megvan a személyi jellege; ez a tevékenység falun különleges módon történik. A gyülések és a szervezetek felhasználását is messzemenően a személyes szomszédi kapcsolatok határozzák meg.

4/ A könyvtárban való személyes megjelenés kötelezettsége - ami pedig a városi olvasóval szemben általános szabály - képtelen követelmény lenne falun. Fontos az, hogy az olvasó könyvekhez jusson. /Vajon

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a neki való könyvhöz, "az ő könyvéhez" jut-e, az tisztázatlan kérdés marad./

5/ A gyermekek teremtik meg az összeköttetést a ház és a könyvtár között. Ezért kell a könyvtár egységét, a gyermekkönyveknek és a felnőttek számára való irodalomnak az egységét teljes nyomatékkal követelnünk.

6/ Katalógust és bibliográfiát falun eddig még keveset használnak. Ott az olvasó a könyvek kiválasztásában a könyvtárvezetőhöz vagy a másik olvasóhoz igazodik.

A vidéki könyvtár nagy feladatok elé állit bennünket

Ha eddig a vidéki könyvtári munka általános előfeltételeiből és annak elemzéséből indultunk ki, ami a vidéken valójában létezik, akkor most - a kulturális és társadalmi élet más jelenségeivel összefüggően - azt a kérdést kellene felvetnünk, miképpen kell a vidéki könyvtári munka helyzetét és állapotát egészben véve értékelnünk és ennek alapján mit kell tennünk. Ennél a kérdésnél ujra vissza kell térnünk második kiindulási pontunkhoz, ahhoz, milyen helyzetet foglal el a falu könyvtára, a község életének és kulturmunkájának együttesében.

..... A vidék kulturális feladatai messzeágazóak és sokoldaluak; minden kulturális berendezésnek és rendezvénynek meghatározott helye és különleges feladata van a falu szocialista irányu átalakitásának szolgálatában. ..... A könyvtárt csak a többi kulturális berendezéssel való szoros kapcsolatában nézhetjük; a reá váró sajátos feladatok következtében mégis különleges helyet foglal el, melyet sohasem szabad szem elől téveszteni. ..... A könyvtár azonban az emlitettektől annyiban mégis különbözik, hogy hatása az egyedüli folyamatos hatás. A könyvtár kielégiti ui. a már felébresztett érdeklődést, képes arra, hogy az egyes rendezvények utján felkeltett spontán érdeklődést állandositsa. Minden más kulturális tevékenység a könyvtárba torkollik. A könyvtárügy vidéki különleges munkamódszereivel az imént már foglalkoztunk. Ezzel kapcsolatban nem vettük tekintetbe azonban a városi könyvtáraknak bizonyos fejlődési fokon szükségessé váló tömegmunkáját, ami köztudomásuan az egyes olvasóval való egyéni foglalkozás elhanyagolását hozta magával. Fel kell vetnünk komolyan a kérdést, vajon elérte-e már a falusi könyvtár is azt a fokot, amikor minden erejét különleges feladatoknak szen-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

telheti, hogy így azután mennél hathatósabban tudja a többi kulturális tevékenységet és rendezvényt alátámasztani. Krystyna Remerowa a lengyel "Könyv- és Olvasásügyi Intézet" vezetője a lengyel könyvtárosok kongresszusán "Vidéki olvasószolgálat" c. referátumában ugyancsak erről a problémáról így szól: "Abban az időben, mikor a könyvtárosok voltak az egyedüli aktiv és vajdaságonként szervezett munkatársak, akik a környéken a müvelődés terjesztése és a képzés terén tevékenységet fejtettek ki, akkor gyakran rájuk hárult a kulturális propagandamunka egész terhe, a tánc-, szavalat- és szinjátszó csoportok szervezésével egyetemben. Ezt a munkát ki-ki legjobb tudása szerint végezte; ennek a kötelezettségnek náluk kell továbbra is megmaradnia, de csak ott, ahol nincsen kulturotthon. Annak tagadása nélkül, hogy helyes, ha a könyvtárosok a társadalmi munka keretében a kulturmunkának ebből az alakjából is kiveszik részüket, tehetségükhöz és képzettségükhöz képest mégis küzdenünk kell a könyvtáros és egyéb müvelődési munkacsoportok sajátos szerepének elhomályositása ellen. Mert a pontos munkamegosztás hiánya okvetlenül zürzavarhoz vezet. Ez a veszély különösen ma fenyeget,mivel a könyvtári munka zökkenőit eddig még nem sikerült kiküszöbölnünk,a müvelődési otthonok pedig munkatervüket a nevelési és a még mindig tulsulyban lévő szórakozási mozzanatok teljes összehangolását, még nem tudták határozottan körvonalazni."

A lengyel viszonyokra vonatkozó ezen ismertetések lényegükben a mi német vidéki könyvtári munkánkra is találóak. Ha mindjárt tisztában vagyunk is azzal, hogy a vidéki könyvtármunkának is az olvasóval való intenziv, egyéni munkára kell összpontosulnia, mégsem szabad ennek a tevékenységnek kizárólagosságot és a könyvtár "csendes világába" való visszavonulását jelenteni. A vidéki helyzet továbbra is aktiv olvasótoborzást követel, különösen a szakirodalom terén. Kivánatos azonban, hogy egyensuly álljon elő egyfelől a toborzás, a nagy tömegekre ható munka, másfelől az egyéni, mélységre törő munka között. A vidéki könyvtárvezetők ezt a munkát nem képesek egyedül, irányitás nélkül elvégezni. Amint a vidéki kulturmunkában helyüket magától értetődően az általános iskola, a népfőiskola és a tudományos ismereteket terjesztő társaság mellett kell elfoglalniok, éppen ugy saját hatáskörükben arra kell törekedniök, hogy a terméketlen szórakoznivágyást korlátok közé szoritsák. Bár a "szórakozás"-t és "képzés"-t itt semmiesetre sem sza-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

bad egymástól kizáró értelemben felfogni, mégis a falusi könyvtáraknál félreismerhetetlenül megnyilatkozik a meddő szórakozó-olvasás körében való megmaradás iránti hajlam. Itt válik érezhetően nyilvánvalóvá a mellékfoglalkozásu könyvtárvezetőnek az irodalom irányában fennálló és már előbb emlitett tanácstalansága, tehetetlensége. Hogyan tudnak itt a megyei és a járási könyvtárak és más központi szervek segitően beleavatkozni? A következő javaslatok feladata az, hogy a szaktársak figyelmét néhány problémára felhivják.

1/ A falusi könyvtárak állományának tervszerü kiépitésére és a járási kölcsönzési anyag kiválasztására több figyelmet kell ezentul forditani. Jelenleg háromféle kölcsönzés van a gyakorlatban: először az állandó könyvtár állományából történő, másodszor a járási letéti állományból való kölcsönzés, harmadszor a falu lakóinak más könyvtárakból való egyes könyvkölcsönzései.

Az eddig végzett és még folyó vizsgálatok az egész állomány tömeges felhasználására vonatkoznak. Ahhoz, hogy megfelelő állománypolitikát folytassunk, az egyes irodalomcsoportokat és az egyes cimeket kellene megvizsgálnunk. Ezek a vizsgálatok felderitenék az állománygyarapitás helyességét, vagy helytelenségét, s megvilágitanák előttünk, hogy milyen olvasmányok felé irányul a falusi lakosság érdeklődése. .....

2/ A helyesen elinditott állománypolitika és a megjavitott feltárási és közvetitési módszerek a falusi "postai kölcsönzés" megerősödését vonnák maguk után. Tudatosan ebben az irányban dolgozott pl. a schwerini megyei könyvtár, amikor átfogó körü nyomtatványjegyzékeket helyezett ki a falusi könyvtárakba.

3/ A jövőben a megyei könyvtárak munkaverseny feltételeinek megállapitásakor a mennyiségi tényezőkön kivül nagyobb figyelemben kell a minőségi szempontokat is részesiteni. A magas teljesitményszámok utáni vadászat nagyon aggályos jelenségekre vezetett.

4/ Döntő és egyidejüleg minden más kérdésben is megtalálható probléma; miként lehet a könyvtárvezető irodalmi tájékozottságát megjavitanunk. A könyvtárvezetőket a könyv közvetitésénél irányitani és támogatni kell. A hiányos ismereteknek és áttekintésnek kell azt is tulajdonitanunk, hogy az elfekvő állományban igen gyakran még olvasásra nagyon érdemes könyvek akadnak, melyek bizonyára nem tehetők azzal aktivakká,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ha a járási kölcsönzőforgalomban a "keresett" és könnyü olvasmányokra összpontositjuk a figyelmet.

De hogyan lehet a mellékfoglalkozásu könyvtárvezetőt az olvasóval való egyéni munkájában támogatni? Ennél a kérdésnél talán a falusi könyvtárak számára a helyben lévő anyagra alapitott, de ugyanakkor a helytől távollevő könyvállományokhoz való átmenetet is biztositó olvasási terv gondolatát lehetne talán kimondottan a falusi könyvtárakkal kapcsolatban mérlegelni. A tervszerü, tudatos olvasást kell az esetleges, szórványos olvasással szembe állitani. Ilyen olvasási tervek hatékonnyá válása jobb egyéni könyvtármunka elinditását jelenthetné.

A vidéki könyvtármunka hatékonysága a helybeli könyvtár értékállandóságától függ; ez semmivel sem pótolható. Ez viszont nem függ a könyvállomány terjedelmétől és jellegétől. Ha maga a könyvkölcsönzés főként kölcsönállományból történnék, s a községi könyvtár marokhyi állománnyá zsugorodnék össze, a falu könyvtára még ebben az esetben az marad, ami a lényege: a községben folyó müvelődési tevékenység központja. Annál is inkább ezzé kell válnia, mert a vidéki könyvtári munka célja, a pillanatnyilag kézzelfogható állomány kereteiből való kinövés, mind világosabbá válik. A falu fejlődésének iránya arra mutat, hogy erre a kibontakozásra szükség lesz. A falu lakosait annak tudatára kell ébresztenünk, hogy minden tudás - és képzésvágyból eredő kivánságaikat bejelenthetik a könyvtárban. Minden olvasónak meg kell adnunk a szükséges segitséget, - bárhol legyen is az illető könyv feltalálható. A lakosság összetételében beállott változásokat nagyon gondosan meg kell figyelnünk és tanulmányoznunk. A gépesitéssel párhuzamosan ..... uj falusi értelmiség van kialakulóban. A könyvtárnak megvan a módja arra, hogy a hiányzó sokrétü városi képzési lehetőségeket egy bizonyos fokig kiegyenlitse. A fiatalság külön probléma. Meg kell kapnia képzésének és továbbfejlődésének lehetőségeit. A falu kulturmunkájának nem a "kispolgári szórakoztató üzem", hanem a müszaki és kulturális forradalom irányában szabad csak haladnia. Ilyen vonatkozásban pedig a vidéki könyvtári munka a legfontosabb tényezők egyike.

Eredeti cim: Besonderheiten der Ausleihe auf dem Lande.
Megjelent: Der Bibliothekar, 1957. 6.sz. 563-572.lap.
OSzK.ford.sz.: 1851.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

UNESCO-ANKÉT AZ EURÓPAI NEMZETI KÖNYVTÁRAK ÜGYÉBEN

Az Unesco 1958 szeptember 8-27 között európai ankétot rendez a nemzeti könyvtárak ügyében. Az Osztrák Nemzeti Könyvtárban tartandó ankét célja annak megvitatása, milyen szerepet töltenek be a nemzeti könyvtárak a korszerű könyvtárhálózatban. Az ankét azt kívánja lehetővé tenni, hogy a nemzeti könyvtárak igazgatói és vezetői az ilyen jellegű európai könyvtárak fejlesztésének előmozditása céljából kicserélhessék tapasztalataikat és gondolataikat. Három munkacsoportban az alábbi kérdéseket fogják megvizsgálni:

Nemzeti könyvtárak szervezése és általános kérdések. Ez a csoport ilyen kérdéseket fog megvizsgálni: a nemzeti könyvtár funkciói s helye az ország könyvtárrendszerében, az általa nyujtott szolgálatok természete és szervezete, személyi kérdések s a dolgozók szakmai képzése, pénzügyi kérdések. .....

A nemzeti könyvtárak bibliográfiai tevékenysége. Ez a csoport az alábbi kérdéseket vizsgálja meg: a nemzeti könyvtár szerepe az ország bibliográfiai tevékenysége terén, a nemzeti könyvtár mint nemzeti bibliográfiai tájékoztató központ, a nemzeti bibliográfia és a szakbibliográfiák, katalogizálási és osztályozási problémák, uj eljárások és technikai berendezések a tájékoztatási anyag tárolására és felkutatására, s végül a nemzeti könyvtárak szerepe a nemzetközi együttmüködés tekintetében a bibliográfiai tevékenységek terén.

Könyvtárközi együttmüködés és egyéb problémák. A harmadik csoport a következő kérdésekkel fog foglalkozni: központi katalógusok, könyvtárközi és nemzetközi kölcsönzés, fotokópia-szolgálat, kiadvány- és könyvtároscsere, könyvtárstatisztika, könyvkiadás-statisztika, közös nemzetközi anyagbeszerzése.

.....

Eredeti cim: Unesco symposium on European national libraries.
Megjelent: Unesco Bulletin for Libraries, 1958. 4.sz. 95-96.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A SZOVJETUNIÓ ORVOSI KÖNYVTÁRAI

A Szovjetunió orvosi könyvtárai a közegészségügy közigazgatási szerveihez tartoznak. Feladatuk a különféle tudományos munkák gyüjtése, megőrzése és terjesztése; elősegitik az orvostudomány és az orvosi gyakorlat legujabb felfedezéseinek alkalmazását; lehetővé teszik az orvosok számára, hogy hivatásuk gyakorlásának elhanyagolása nélkül képezhessék magukat.

A szovjet orvosok elméleti és gyakorlati problémáikat a tudomány legujabb eredményeinek megvilágitásában igyekeznek tanulmányozni; ezért olyan keresettek nálunk az orvosi munkák. Az egyetemi könyvtárak, amelyek azelőtt majdnem hozzáférhetetlenek voltak a közönséges orvosok számára, most szélesre tárták kapuikat előttük. A régi Katona-Orvosi Akadémia könyvtárát - amely a maga nemében a legjelentősebb Európában - 1890-1900 táján csak professzorok, egyetemi hallgatók és gyakorló évüket töltő orvosjelöltek látogatták; számuk évenként összesen 650-950-re rugott s mintegy 15-20 ezer kötetet olvastak. Ezzel szemben 1956-ban 206.666 látogatója volt a könyvtárnak s 288.500 kötetet kölcsönözött ki, a kézikönyveken kivül.

Az Állami Központi Orvosi Könyvtár

Az állam az orvosi tanintézeteket, kutató intézeteket és profilaktikus központokat jelentős hitelek biztositásával támogatja. Nyilvános orvosi könyvtárakat állitottak fel és fejlesztettek ki nagy arányokban, a különböző köztársaságok és területek közigazgatási felosztása szerint. A legrégibb nyilvános orvosi könyvtár az Állami Központi Orvosi Könyvtár, amelyet 1919. májusban alapitottak. 38 év alatt több mint egy millió kötetes állományra tett szert. 1-1 kötelespéldányt kap minden, a Szovjetunióban megjelenő orvosi munkából és 1400 külföldi folyóiratra fizet elő. Csereviszonyban van 61 ország 751 orvosi szervezetével.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1956-ban 18.405 rendszeres olvasója volt; ugyanebben az évben több mint 170.000 látogatót tartott nyilván, 651.232 kötetet kölcsönzött, ebből 70.000 volt az otthoni olvasásra kikölcsönzött kötetek száma, s 14.000 művet kölcsönzött a Szovjetunió különböző városaiban lévő tudományos és orvosi intézményeknek.

1934 óta a nagy-katalógus tárgyi felállitású; a Könyvtárnak saját tárgyszó-rendszere van. A nagy-katalógus két részből áll: az összes szovjet orvosi munkákat /folyóiratokat, önálló müveket, gyüjteményes munkákat, stb./ magában foglaló teljes, valamint a külföldi folyóiratok válogatott gyüjteményét tartalmazó katalógusból. Reference-munkák gazdag gyüjteménye áll a kutatók és gyakorló orvosok tájékoztatása szolgálatában. 1956-ban a Könyvtár több mint 134.000 cimre vonatkozóan 25.506 szóbeli és 1940 irásbeli kérdésre adott választ. Előkészíti a szovjet orvosi irodalom évkönyvének rendszeres kiadását; az 1955-ös, 1956-os és 1957-es évkönyvek 1958-ban fognak nyomtatásban megjelenni.

A Könyvtárnak saját fényképészeti laboratóriuma van. A nem helybeli olvasóknak fotokópiákat küld azokról a dokumentumokról, amelyek nem adhatók kölcsön.

Az Állami Központi Orvosi Könyvtár kezdettől fogva orvosi dokumentációs és bibliográfiai központ is. 1939-ben a Szovjetunió egészségügyi népbiztosságának rendelete a Könyvtárra bizta a különböző köztársaságok orvosi könyvtárainak és rajtuk keresztül a Szovjetunió valamennyi orvosi könyvtárának tudományos és adminisztrativ irányitását.

Egyéb orvosi könyvtárak

Már 1934-ben a Szovjetuniónak 345 orvosi könyvtára volt, összesen 4,110.000 kiadvánnyal.

Ukrajnában gyors iramban alakultak és fejlődtek az orvosi könyvtárak. Bár a hálózat a háboru következtében csaknem teljesen elpusztult, 1954-től azonban nemcsak ujra helyreállt, hanem jelentősen ki is bővült. Jelenleg Ukrajna mind a 24 területének és mind a 880 járásának van saját orvosi könyvtára. 1954-ben ezek a könyvtárak összesen több mint 6 millió kötetet kölcsönöztek ki.

A többi köztársaságban is fejlődik az orvosi könyvtárak hálóza-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ta. 1957 január 1-én Üzbegisztánnak 36 orvosi könyvtára volt, összesen 974.552 művel; 1956-ban 26.235 volt az olvasók és több mint 500.000 kötet a kikölcsönzött művek száma. Tadzsikisztánban 30 orvosi könyvtár van, összesen 250.000 kötetnyi állománnyal. A rendelkezésre álló adatok szerint a könyvtárak közül 15-nek összesen 8.671 látogatója volt; ezek a könyvtárak 1956-ban 154.875 kötetet kölcsönöztek ki. A Kirgiz SzSzK-ban 24 orvosi könyvtár van. Ezen köztársaság orvosi könyvtárának Frunze-ban, 1956-ban, 557 rendszeres olvasója volt; ugyan abban az évben 3.968 volt a könyvtár látogatóinak és 24.983 kötet a kikölcsönzött műveknek a száma. Kazahsztánnak 52 orvosi könyvtára van. A Turkmén SzSzK-ban 16 a könyvtárak száma, összesen 48.660 kötetnyi állománnyal és 913 rendszeres olvasóval; 1956-ban a könyvtárak 15.550 látogatót tartottak nyilván; a kikölcsönzött kötetek száma 5.584 volt, ennek egy részét postán küldték ki.

Ezek a számok rendkivül jelentősek, ha tekintetbe vesszük, hogy 40 évvel ezelőtt még egyáltalán nem volt orvosi szolgálat, még kevésbé olyan szakintézmény, mint amilyen az orvosi szakkönyvtár, Közép-Ázsiában.

Jelentős orvosi könyvállomány van sok más könyvtárban is: a Katona-Orvosi Akadémia könyvtárában/1 1/2 millió kötet/, a moszkvai Lenin Könyvtárban, a leningrádi Szaltükov-Scsedrin Könyvtárban, a régi egyetemek könyvtáraiban, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Könyvtárában, a Szovjetunió különböző köztársaságainak természettudományi akadémiai könyvtáraiban stb.

1944-ben, a Szovjetunió orvosi könyvtárainak 2.konferenciáján hangsulyozták: ezeknek a könyvtáraknak jelenleg az a legfőbb feladata, hogy a gyakorló orvosok valamennyi kategóriája számára tájékoztató és dokumentációs szolgálatot végezzenek. Az orvosi könyvtárak, amelyek hatalmas mennyiségü orvosi kiadványnak jutnak a birtokába, rendkivül értékes dokumentációs anyaggal rendelkeznek. Ma már nemcsak őrzik ezeket a munkákat, hanem fel is dolgozzák őket, s a belőlük nyert tájékoztató anyagot terjesztik is.

Az 1792-től 1917-ig eltelt 125 év alatt mindössze 660 orvosi bibliográfia jelent meg Oroszországban. 1946-tól 1955-ig, a háboru

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

utáni 10 év alatt, a Szovjet Könyvkamara statisztikai adatai szerint 4.503 ilyen bibliográfiát adtak ki; elkészitésükben az orvosi könyvtárak jelentősen kivették a részüket.

Eredeti cim: Les bibliothèques médicales de l'U.R.S.S.
Megjelent: Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques. 1958. 2/3.sz. 41-42.lap.
OSzK.ford.sz.: 1920.

A SZLÁV ORSZÁGOK ÉS KELETEURÓPA KIADVÁNYAI AZ AMERIKAI KÖNYVTÁRAKBAN

A keleteurópai és a szláv országok kérdéseire vonatkozó kutatómunka a második világháboru óta olyan rohamos mértékben megnövekedett, hogy az amerikai könyvtárak komoly nehézségekkel küzdenek az ezzel kapcsolatban felmerülő bibliográfiai problémák megoldása terén. Azok a könyvtárak, amelyek keleteurópai kiadványokat kivánnak beszerezni, a következő nehézségekkel állnak szemben: a kiadványok nagyon rövid idő alatt elfogynak; antikvár példányokat csak ritkán lehet beszerezni; még abban az esetben is, ha egészen uj kiadványokról van szó, a kiadványok kiválasztása, megrendelése, és kifizetése számtalan akadályba ütközik.

Mindennek eredményeképpen az Association of Research Libraries Committee on Slavic and East European Studies nevü bizottságának égisze alatt s ..... a Joint Committee on Slavic Studies közremüködésével most ezeknek a problémáknak megvizsgálását tüzte ki programul ..... A következő kérdések várnak megoldásra: melyek a rendelkezésre álló források? milyen bibliográfiai és pénzügyi problémákkal kell számolni a rendelések alkalmával? milyen segédeszközökkel és milyen közös szolgálatokkal rendelkeznek a könyvtárak a szóbanforgó területen?

Eredeti cim: Les publications des pays slaves et de l'Europe orientale dans les bibliothèques americaines.
Megjelent: Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques, 1958. 2-3.sz. 65.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Maichel, K.:

A CSEHSZLOVÁK NEMZETI BIBLIOGRÁFIA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATOS ÁTTEKINTÉSE

A "cseh bibliográfia atyja" diszitő jelző kétségkivül Josef Jungmannt illeti. Az ő Historie literatury české aneb soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu osvíceni a jazyka /A cseh irodalom története, avagy a cseh irásmüvek rendszeres bibliográfiája, a nép, a müvelődés és a nyelv rövid történetével/ c. müve volt ui. az első eredményes kisérlet a cseh nyelven irt munkák összefoglalására, a legrégebbi időktől kezdve 1825-ig. Ez a munka nem a szó "szépirodalmi" értelmében vett irodalomtörténet, - mint ahogyan az ember a cim után gondolhatná - hanem inkább csak a különböző tárgyu kéziratos és nyomtatott anyag jegyzéke, amely történelmi események szerint hét időrendi szakaszra oszlik. Az egyes szakaszokat az illető korszak általános történetének és irodalomtörténetének rövid leirása vezeti be. Az első két szakasz kivételével, amely a legrégebbi irásmüveket foglalja magában egészen 1310-ig, a tárgyalt anyag az alábbi hét, illetve tiz osztályra tagozódik: nyelvészet, irodalom, történet, földrajz, filozófia, jog, vallás, matematika, természettudomány és orvostudomány. Az idézett munka végeredményben 2.453 müvet sorol fel és két betürendes mutatóval van ellátva, amelyek közül az egyik a cseh szerzőket, a másik a csehre forditott idegen szerzőket foglalja jegyzékbe. A cseh szerzők mutatójában mindegyik szerző nevét rövid életrajzi vázlat követi.

Ez az uttörő mü második kiadását is megérte 1849-ben; ekkor 7.273 munka jegyzékbe foglalásával már egészen 1846-ig terjedt. Ezt az anyagot is maga Jungmann gyüjtötte össze és készitette elő kiadásra, de 1847-ben bekövetkezett halála miatt a közreadást V. V. Tomek végezte. A második kiadást már cimmutató is kiegészitette; ezt Tomek állitotta össze. Csaknem száz éven keresztül Jungmann munkája volt a vonatkozó

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

időszak alapbibliográfiáját, mint ilyen gyakran ki is egészitették. Az ilyen kiegészitett kiadások között a legfontosabb I. L. Hanuš müve, amelyet Dodatky a doplňky k Jungmannově Historii literatury české /Kiegészitések és pótlások Jungmann cseh irodalomtörténetéhez/ cimen két kötetben /1869-ben és 1871-ben/ tettek közzé. Jungmann első kiadásának közvetlen folytatása Josef Václav Justin Michl Auplný literaturnj létopis čili obraz slowesnosti Slowanůw nářečj českého w Čechách, na Moravě, w Uhřjch atd., od léte 1825 až do léta 1837 /Teljes irodalmi krónika, avagy a Csehországban, Morvaországban és Magyarországon élő, cseh nyelvjárást beszélő szlávok irodalma 1825-1837-ig/ c. 1839-ben Prágában megjelent munkája. Ez 832 cimleirást tartalmaz, szakcsoportositásban. Jungmann munkája második kiadásának megjelenésével Michl müve sokat veszitett eredeti értékéből. Mivel azonban sok olyan müvet is tartalmaz, amelyek nem szerepelnek Jungmann jegyzékében, még sem vált teljesen feleslegessé.

A Jungmann, Hanuš és Michl által feldolgozott időszak javarészét száz év elteltével Zdenek Tobolka Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII století /A cseh és szlovák kiadványok bibliográfiája a legrégebbi időktől kezdve a XVIII.század végéig/ c. kétkötetes munkájában alaposabban ujra feldolgozta. Az első kötet, amely az ősnyomtatványokat foglalja magában, 1925-ben jelent meg, a második kötetet - mely az 1501-től 1800-ig terjedő időszakot öleli fel - 1939-ben tették közzé. Minden egyes cimleirás részletes annotációval van ellátva és néhány cimlapról reprodukciót is közöl. A munka elrendezése a szerzők betürendjét követi, a nevek után rövid életrajzi vázlat áll. A bibliográfia három mutatóval van ellátva, az első a felvett müvek időrendbe szedett jegyzéke, a második betürendes cim- és szerzőmutató, a harmadik tárgymutató.

A XIX.század, az előző századokkal ellentétben, hijával van olyan átfogó bibliográfiai munkának, amely megfelelő áttekintést nyujtana a könyvtermelésről. Bár számtalan ilyenirányu kisérlet indult, egyik sem tartott néhány évnél tovább. Ez annak tulajdonitható, hogy a próbálkozások legtöbbször magánszemélyek részéről történtek, akik nem rendelkeztek megfelelő anyagi alappal ahhoz, hogy vállalkozásukat folytathassák. Igaz ugyan, hogy irodalomtörténészek és könyvkereskedők is több

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

bibliográfiát állitottak össze, mig azonban az előbbiek munkájukat csak egyes sajátos területekre korlátozták, addig az utóbbiak csak azoknak a könyveknek bibliográfiáját állitották össze, amely raktárunkban rendelkezésre állt; igy egyik fajta bibliográfiát sem lehet átfogó jellegünek tekintenünk.

A XIX.század első felére vonatkozóan a Jungmann-féle bibliográfiát használhatjuk; ennek második kiadása ui. egészen 1846-ig terjed. Ugyanigy felhasználható J. J. Heinrich Czikann: Die lebenden Schriftsteller Maehrens /Morvaország élő irói, Brno, 1812/ c. müve is, amely a szerzők betürendbe szedett nevei szerint van elrendezve s fontosabb bibliográfiai tájékoztatást is tartalmaz. Christian d'Elvert két müve, az 1850-ben Brnoban megjelent Historische Literatur-Geschichten von Maehren und Österreichisch-Schlesien /Morvaország és Osztrák-Szilézia történelmi irodalmának története/ és az 1854-ben Brnoban megjelent Geschichte des Bücher- und Steindruckes, des Buchhandels, der Bücher-Censur und der Periodischen Literatur, so wie Nachtraege zur Geschichte der Historischen Literatur in Maehren und Österreich Schlesien /A könyvnyomtatás és kőnyomás, a könyvkereskedés, a könyv-cenzura és az időszaki irodalom története, ugyszintén kiegészitések a morvaországi és Osztrák-Szilézia-i történelmi irodalom történetéhez/ tekinthető a Jungmann- és Czikann-féle bibliográfiák folytatásának és kiegészitésének. D'Elvert a morva nyomdászok időrendbe szedett jegyzékét is adja, kiadványaik rövid ismertetésével.

A könyvkereskedők jegyzékei között a XIX.századra vonatkozóan a leghasznosabb bibliográfiai munka Jan Václav Rozum Seznam českých knih, obrazů a hudebních výtvarů, které posud na skladě jsou /Azon cseh könyvek, képek és zeneművek jegyzéke, amelyek még raktáron vannak/ c. munkája; ez a jegyzék Jaroslav Pospišil könyvraktárának állományát tartalmazza 1853-ban. A munka 1854-ben jelent meg; szerzője szerint a "XIX.század eleje cseh könyvtermésének igen teljes jegyzékét adja". A munka a cimek betürendjét követi a szerzők, forditók és kiadók mutatójával, a szerzőknek a feldolgozott tárgyak szerint elrendezett szakmutatójával s a csehországi, morvaországi és bécsi könyvkereskedők jegyzékével.

Egy másik olyan munka, amely a XIX.század első felét dolgozza fel, s amelyik különösen azért fontos a mi szempontunkból, mert a XIX.század

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

második felének első évtizedére is kiterjed, František Doucha 1865-ben Prágában közzétett Knihopisný slovník česko-slovenský: Seznam knih, map, obrazů a hudebnin 1774 až 1864 /Cseh-szlovák bibliográfiai lexikon: az 1774-től 1864-ig megjelent könyvek, térképek, képek és zeneművek jegyzéke/ c. műve. A munka a közölt anyagot a szerzők betűrendje szerint foglalja egybe, részletes bibliográfiai jegyzeteket és a gyüjtők szempontjából fontos adatokat tartalmaz. Egyes helyeken a szerző a periodikákban megjelent ismertetéseket is jegyzékbe foglalja.

Az 1870-es évek első felét a Věstník Bibliografický /Bibliográfiai Hiradó/ dolgozza fel; ezt a periodikát 1870-1874-ig F. A. Urbánek szerkesztette s I. L Kober adta ki Prágában. Ez a havonként megjelenő folyóirat az 1869-től 1874.év első négy hónapjáig terjedő időszakot ölelte fel. A folyóirat szerkesztését 1874 januárjában Otakar Hostinský vette át; de ezután mindössze csak négy további szám jelent meg. 1875 januárjában Fr. A. Zeman és F. A. Urbánek szerkesztésében a folyóirat ujból megjelent, 1876 vége felé azonban véglegesen megszünt.

1877-ben a Csehszlovák Könyvkereskedők Számvizsgálóinak Szövetsége A. Michálek, I. Klouček és mások szerkesztésében a Slovanský katalog bibliografický /Szláv bibliográfiai katálógus/ c. munkát tette közzé. Ez az évkönyv Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna, Horvátország és Szerbia szláv területeire terjedt ki. Minden arra irányuló erőfeszités ellenére, hogy folytatólagos megjelenését biztositsák, az évkönyv mindössze négy éven át jelent meg. Az anyag előteremtésével kapcsolatos nehézségek miatt az 1881.szám megjelenésével megszünt.

Az 1880-83.év anyagát a fáradhatatlan F. A. Urbánek dolgozta fel, aki 1880-ban Urbánkův Věstník Bibliografický /Urbánek bibliográfiai hiradója/ cimen megujitotta 1870.évi kiadványát. Ez a havonként megjelenő periodika a cseh és szlovák könyveket és időszaki kiadványokat foglalta jegyzékbe az irodalom, zene és müvészet köréből. Jelentős vonása a munkának, hogy a fontosabb könyvek egynémelyikével kapcsolatban a róluk megjelent ismertetésekről is ad tájékoztatást. Nagy hiányossága azonban, hogy nincs összesitő mutatója.

Az 1884- és 1888 közötti évekre vonatkozóan F. A. Urbánek 1909-ben közzétett Biografický a bibliografický slovník českých spisovatelů /Cseh irók életrajzi és bibliográfiai lexikona/ cimü kétkötetes munkáján felül nincs cseh nemzeti bibliográfia. Az emlitett munka első kö-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tetének alcíme: Básníci a beletristé 1800-1900 /Költők és szépírók, 1800-1900/; a második kötet alcíme pedig így hangzik: Spisovatelé vědečtí 1800-1900/ /Tudományos munkák szerzői, 1800-1900/. Bár a címből arra lehetne következtetni, hogy a munka a XIX.század minden költőjének,szépirójának és tudósának valamennyi munkáját tartalmazza, valójában véve azonban a XIX.században megjelent munkák olyan jegyzéke, amelyben Urbánek ízlésének megfelelő művek vannak; éppen ezért korántsem tekinthető teljesnek.

A XIX.század többi évét 1889-től kezdve egész sor bibliográfiai munka megfelelően dolgozza fel. Közülük a legfontosabb a Český katalog bibliografický /Cseh bibliográfiai katalógus/, melyet a fentebb említett Csehszlovák Könyvkereskedők Számvizsgálóinak Szövetsége adott ki Prágában. Ez a havi folyóirat az 1889-1903 közötti éveket öleli fel s mind a Csehszlovákiában közzétett könyveket, füzetalaku nyomtatványokat, időszaki kiadványokat és zeneműveket, mind pedig a külföldön, különösképpen pedig az Amerikai Egyesült Államokban megjelent irodalmat foglalja jegyzékbe. Az 1891.évvel kezdődően a nagyobb cseh periodikák tudományos cikkeinek jegyzékét is felöleli. Az 1898-1903 közötti évek /X-XV.kötet/ anyaga 1906-ban egyetlen összesitő kötetben is megjelent, Vojtěch Kudlata szerkesztésében. Ezen időszak többi bibliográfiáját néhány könyvkiadó cég állitotta össze; ezek a könyvkiadók ekkortájt kezdték meg a cseh nemzeti könyvtermés jegyzékbe foglalását. Az 1897-1900.évet felölelő egyik átfogó bibliográfiát, amely tárgymutatóval is el van látva, a Bačkovský-féle könyvkiadó cég tette közzé, B. Jindřich szerkesztésében; ennek címe: Abecední soupis všech knih všech nakladatelů českých vydaných za posledních tři let /A cseh könyvkiadók által az utóbbi három év folyamán kiadott valamennyi könyv betürendes bibliográfiája/ Az 1892-94 közötti éveket az I. L. Kobra szerkesztésében megjelent Česká bibliografie /Cseh bibliográfia/ dolgozta fel. Az 1900-1901 években megjelent munkákat a Rivnáč-féle könyvkiadó cég foglalta jegyzékbe a Český Věstník Bibliografický /Cseh Bibliográfiai Hiradó/ c. munkájában.

Amint az a fentebbiekből kitünik, a XIX.századra vonatkozóan - bár vannak egyes időszakaszokat felölelő részbibliográfiák - átfogó cseh könyvbibliográfia nem áll rendelkezésünkre. Ha azoknak az éveknek cseh könyvtermését is számba akarjuk venni, amelyekre vonatkozóan nincs cseh

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

bibliográfia, , vagy amelyekkel kapcsolatban csak felületes munkákat tudunk felmutatni, a XIX.század osztrák bibliográfiáit kell igénybe venhünk; a XIX.században ui. a csehszlovák terület az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott. Az első ilyenfajta munka az Allgemeine Bibliographie für das Kaisertum Österreich /Az Osztrák Császárság általános bibliográfiája/ c. első osztrák nemzeti bibliográfia, amely az 1853.évben alapitott Österreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung c. napilap Österreichische Blaetter für Literatur und Kunst c. időszakos mellékletében jelent meg. Ezt a munkát a belügyminisztérium könyvtára állitotta össze, melynek igazgatója C. Wurzbach volt. A periodika hetenként jelent meg s német, olasz, magyar, cseh, szlovák, lengyel és szlovén cimeket tartalmazott. A bibliográfia közzétételét 1857-ben szüntették meg. Az 1859-60.évről a Bibliographisches Central-Organ des Österreichisches Kaiserstaates /Az Osztrák Császárság Központi Bibliográfiai Orgánuma/ c. munka jelent meg, amely ugyancsak a belügyminisztérium kiadványa. Ezt a periodikát hetenként kétszer tették közzé; a benne feldolgozott anyag a szakrendszert követi, s csak a fontosabb irodalmi kiadványokat foglalja jegyzékbe. Ugyanazokat a területeket dolgozza fel, mint az előbb emlitett munka. 1860-tól kezdve az Österreichische Buchhaendler-Correspondenz /Osztrák könyvkereskedők tudósitója/, az Osztrák Könyvkereskedők Egyesületének kiadványa jelenik meg. Eleinte ezt a periodikát havonként háromszor tették közzé, később hetilappá alakult. Német, magyar /1889-ig/, cseh, olasz, lengyel, horvát, szerb és bulgár kiadványokat foglalt magában. 1861-1870 között ennek a bibliográfiának évi összesitése Österreichischer Katalog: Verzeichnis aller im Jahre 18.. in Österreich erschienen Bücher,Zeitschriften, Kunstsachen, Landkarten und Musikalien /Osztrák katalógus: az 18.. évben Ausztriában megjelent valamennyi könyv, folyóirat, művészeti munka, térkép és zenemü jegyzéke/ cimen jelent meg. 1871-ben ezt az évi összesitést Alphabetisches Verzeichnis der Bücher, Kunstartikel und Musikalien, welche im Jahre 1871 in der österreichisch-ungarischen Monarchie erschienen sind /Az Osztrák-Magyar Monarchiában 1871-ben megjelent könyvek, müvészeti munkák és zenemüvek betürendes jegyzéke/ cimmel tették közzé. 1872-ben ujból megváltoztatták e kiadvány cimét, s ettől fogva egészen 1882-ig félévenként jelent meg ezzel

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a cimmel: Halbjähriges Inhalts-Verzeichnis, der in den Bibliographien der österreichischen Buchhaendler-Correspondenz aufgenommenen Neukeiten und Fortsetzungen /Az Osztrák Könyvkereskedők Tudósitójának bibliográfiájába felvett ujdonságok és folytatásos müvek féléves tartalomjegyzéke/. Ennek a munkának folytatásaként 1883-1888 között az Österreichischer Katalog: Verzeichnis aller vom Januar bis Juni /Juli bis Dezember/ 1883-... in Österreich erschienenen Bücher, Zeitschriften, Kunstsachen, Landkarten und Musikalien /Osztrák katalógus: mindazon könyvek, folyóiratok, müvészeti munkák, térképek és zenemüvek jegyzéke, amelyek Ausztriában 1883... január és junius /julius és december/ között megjelentek/ c. bibliográfiát tették félévenként közzé. Ez az időszaki kiadvány öt részre oszlik, a második rész tartalmazza a szláv irodalmat. Az 1881-1894 éveket a Gesamt-Verlag-Katalog des Deutschen Buchhandels und des mit ihm im direkten Verkehr stehenden Auslandes /A német könyvforgalom és a vele közvetlen kapcsolatban álló külföld összesitő kiadói katalógusa/ c. kiadvány öleli fel; ezt a munkát Russel adta közre a westfáliai Münsterben. 28 kötetes mü, amely 16 részből áll. A XII. és XVI.kötet tartalmazza Bohémiát.

A XX.század bibliográfiai tevékenysége a század elején biztatóan indult meg. 1902-ben uj. a Cseh Tudományos Akadémia /Česká Akademie cisáře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění/ vállalta magára a nemzeti könyvtermelés számontartását. A következő évben Z. V.Tobolka szerkesztésében az 1902.év anyagának feldolgozásával közzé is tette a Česká bibliografie /Cseh bibliográfia/ c. kiadványát. A munka bevezetése szerint ez a bibliográfia a cseh területek tekintetében "teljességre törekszik". Az eredeti terv szerint a kiadványnak évenként kellett volna megjelennie, s a megjelenő köteteknek mindig az előző év anyagát kellett volna feldolgozniok. Az egyes köteteket azonban rendszertelenül, gyakran két-három éves késéssel tették közzé. A kiadvány az 1911 évvel szünt meg; a szóbanforgó év anyagát tartalmazó kötetet 1914-ben tették közzé.

Ezen időszakasznak, továbbá a XIX.század utolsó évtizedének második bibliográfiai segédeszköze J. Schmidt Příruční seznam české literatury /A cseh irodalom kézijegyzéke/ c. munkája, amely hozzávetőlegesen az 1880-1916.közötti évek során megjelent könyvek szakrendszer

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szerint elrendezett katalógusa. Ezt a bibliográfiát a Cseh Könyvkereskedők és Kiadók Egyesülete adta ki. Hiánya, hogy nincs szerző-mutatója.

1919 márciusában állitották fel a prágai Egyetem Bibliográfiai Intézetét azzal a feladattal, hogy valamennyi cseh kiadványt számontartsa. Az intézet L. K. Živný szerkesztésében 1923-ban tette közzé első izben a Bibliografický Katalog ČSR. /A Csehszlovák Köztársaság bibliográfiai katalógusa/c. kiadványát. Ez a hetenként megjelenő, szakcsoportok szerint elrendezett jegyzék a cseh könyvtárak kötelespéldányainak számbavételén alapult. 1924-ben betürendes szerzőmutatóval, 1926-tól kezdve pedig tárgymutatóval egészült ki. 1935-ig nem tekinthető a munka teljesnek, eddig az időpontig ui. nem volt törvényerejü rendelkezés a kötelespéldányok beszolgáltatására.

Az 1916. és 1923.év közötti hézagot, - tehát amikor Schmidt Příruční seznam c. munkájának utolsó, illetve amikor a Bibliografický Katalog első száma megjelent, később Karel Nosovský és Vilém Pražák kétkötetes Soupis československé literatury za léta 1901 až 1925 /A cseh irodalom jegyzéke 1901-1925-ig/ c. munkája töltötte ki. Az első kötetet, amely az A-L betüket öleli fel, 1931-ben adták közre; a második kötet, amely az abc többi betüjét foglalja magában, 1933-ban jelent meg. Ez a munka több, mint 75.000 cimet tartalmaz; elrendezésében a tizedes osztályozást követi. Ennek az időszaknak, ugyszintén a következő két évtizednek másik bibliográfiája a prágai Közmüvelődési Könyvtár szépirodalmi szerzeményeinek katalógusa. A kiadvány cime Seznam belletrie /od r. 1912 do 1924/ - /A szépirodalom jegyzéke, 1912-től 1924-ig/. Ez a mü 1924-ben jelent meg. 1929-ben és 1935-ben közzétett pótlásainak cime: Seznam české belletrie původní i přeložené /Básně, krásná, prosa a literatura dramatická/ - /Cseh eredeti és forditott szépirodalmi müvek bibliográfiája.../; Ezek a munkák az 1924-1934 közötti időszakaszt ölelik fel s a Spisy knihovny hlavního města Prahy /Prága Főváros Könyvtárának jegyzékei/ c. gyüjtemény 1., 2., 11, és 18.számaként jelentek meg. 1948-ban folytatásuk Knižní novinky 1935-1947 /Könyvujdonságok, 1935-1947/ cimen látott napvilágot. Elődjével ellentétben, amely a szépirodalomra korlátozódott, ez az utóbbi munka tizenkilenc különböző területet ölel fel, s bevezetésének tanusága szerint "az elmult 13 év könyvtermésének tulnyomó részét" felsorol-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ja. Nem foglalja azonban magában az időszaki kiadványokat, a tankönyveket, az évi jelentéseket, illetve a gyermekkönyveket. Az anyag elrendezése szerzői-betürendes s tárgymutatóval is el van látva.

1925-ben a prágai Egyetemi Könyvtár Bibliográfiai Intézete egyesült a Národní knihovná-val, amely a fentebb említett Bibliografický Katalog c. munkát eredeti /hetilap/ alakjában egészen 1929-ig folytatólagosan kiadta. Az 1930-1932 közötti időszakban ez a periodika évi kiadvánnyá változott át, jd 1933-ban ujból hetilappá alakult vissza, összesitéssel és általános mutatóval. Néhány kisebb változtatással ebben az alakjában jelenik meg mind a mai napig. 1942-45 között, Csehország német megszállásának időtartama alatt, a munka ezzel a cimmel jelent meg: Bibliographischer Katalog: Bibliografický Katalog; Verzeichnis des im Protektorat Böhmen und Maehren erschienenen Schriftums-/Bibliográfiai katalógus: a Cseh-Morva Protektorátusban megjelent irásmüvek jegyzéke/. A megszállás megszünte után a munka visszanyerte eredeti cimét.

A Bibliografický Katalog ČSR több párhuzamosan futó sorozatból áll; ilyenek: a České knihy /Cseh könyvek/, Slovenské knihy /Szlovák könyvek/, České hudebniny /Cseh zenemüvek/, Slovenské hudobniny /Szlovák zenemüvek/, Články v českých časopisech /Cseh folyóiratcikkek/ és a Články v slovenských časopisoch /Szlovák folyóiratcikkek/. A České knihy és a Slovenské knihy, amelyek a nemzeti könyvtermést ölelik fel, a jegyzékben szereplő egyes müvek teljes bibliográfiai cimleirását adják, rövid annotációval. Az anyag csoportositása szakrendszer szerint történik. Ezek a periodikák összesitő szerző-, cim- és tárgymutatóval, továbbá forditásmutatóval vannak ellátva.

A szlovák nemzeti bibliográfiának egészben véve sokkal kevésbé bonyolult a története, mint a cseh bibliográfiáé. A Jungmann-féle bibliográfia megfelelője L. V. Rizner Bibliografia písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konca r. 1900 - /A szlovák irásmüvek bibliográfiája, a legrégibb időktől kezdve a XIX.század végéig, lexikon alakjában/ c. müve. Ez a munka valamennyi szlovák kiadványt felöleli, a legrégibb időktől kezdve a XIX.század végéig. Ezt a bibliográfiát a Matica slovenská tette közzé Turčiansky Sv. Martinban 1929 és 1934 között, hat kötetben. L. V. Rizner ezen életmüvének anyaga

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a szerzők betürendes névsora szerint van elrendezve oly módon, hogy a könyvek és cikkek az egyes szerzők neve alatt időrendben szerepelnek. A munka sajátos vonása, hogy sok esetben - a szerző valamennyi munkájának felsorolása után - a szerzőre vonatkozó bibliográfiai munkákat is ismerteti. Ennek a münek pótlása J. Mišianik Bibliografia slovenského písomníctva do konca XIX. stor. - Doplňky k Ríznerovi - /A szlovák irásmüvek bibliográfiája a XIX.század végéig. - Rizner bibliográfiájának kiegészitése/ c. müve; a munkát a Szlovák Tudományos Akadémia adta ki 1946-ban, Bratislavában. Ez a két munka, továbbá a szlovák irodalom termését is magukban foglaló olyan cseh müvek, mint amilyen Tobolka Knihopis českých a slovenských tisků..., vagy Doucha Knihopisný slovník..., Slovanský Katalog, Český katalog bibliografický c. munkák, továbbá az osztrák nemzeti bibliográfia, az egész szlovák könyvtermést felölelik, egészen a XIX.század végéig.

A XIX.században a szlovák nemzeti kiadványokat az 1923 évvel kezdődően a Bibliografický katalog ČSR kezdte jegyzékbe foglalni. 1939-ben Csehország német megszállása miatt a bibliográfia szlovák részét elhagyták, s igy a szlovák müvek jegyzékbe foglalása hat éven át szünetelt. A háboru befejeztével 1945-ben a Bibliografický katalog ujból megkezdte a szlovák publikációk jegyzékbe foglalását s azóta is folytatólagosan végzi, egészen a mai napig.

A szlovák nemzeti bibliográfia megjelenésében tehát két hézag mutatkozik a XIX.század folyamán. Az első hézag 1903-1923-ig tart, vagyis attól az évtől, amikor a Český katalog bibliografický utolsó száma megjelent, addig az évig, amikor a Bibliografický katalog ČSR-t először tették közzé. Ezt a hézagot K. Nosovský és V. Pražák Soupis Československé literatúry za léta 1901-1925 /A csehszlovák irodalom bibliográfiája 1901-1925-ig/ c., már fentebb emlitett müve töltötte ki; ez a munka 1931-1938 között jelent meg három kötetben. Erre az időszakra vonatkozóan A. Zellinger Pantheon Tyrnaviense bibliographicam continens recensionem operum typis tyrnaviensibus 1578-1930 - /A Trnavában 1578-1930 között kiadott nyomtatványok bibliográfiai ismertetését tartalmazó trnavai pantheon/ c. 1931-ben Trnavában megjelent munkája jelent hasznos bibliográfiát. Amint a cimből is kitünik, ez a munka minden olyan kiadványt felölel, amelyet Trnavában 1578 és 1930 között

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

közzétették. Az anyag elrendezése a közzététel időpontjának kronológiai rendjét követi. - A második, 1939-1945 közötti hézagot A. Dubay két müve töltötte ki. Az 1939-41 közötti éveket A. Dubay az 1948-ban megjelent Bibliografický katalog slovenskej knižnej tvorby za roky 1939-41 /Az 1939-41 közötti évek szlovák könyvtermésének bibliográfiai katalógusa/ c. munkájában dolgozta fel. A következő négy év kiadványait az 1953-ban közzétett Bibliografia slovenskej knižnej tvorby za roky 1942-45 - /Az 1942-45. évek szlovák könyvtermésének bibliográfiája/ c. munkájában dolgozta fel. Mindkét munkát a bratislavai Szlovák Egyetemi Könyvtár Bibliográfiai Intézete adta ki. Az anyag elrendezése mindkét munkában a szerzők betürendbe szedett névsorának rendjét követi; a munkákat különféle mutatók egészitik ki.

Eredeti cim:	Czechoslovak National Bibliography: A Historical Sketch.
Megjelent:	College and Research Libraries, 1957. 4.sz. 269-274.lap.
OSzK.ford.sz.:	1926.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárak életéből

A washingtoni Library of Congress 1898 augusztusában kezdett uj szerzeményeiről nyomtatott katalóguscédulákat kiadni és ezt a gyakorlatot mindmáig fenntartotta. Haszna van ebből az összes többi könyvtáraknak és egyéni érdeklődőknek, mert a katalóguscédulákat a Könyvtárban pénzért beszerezhetik.

1945-ben a nyomtatott katalóguscédulákat betürendben mikrofilmre vették és fotomechanikus uton könyvalakban kiadták. Ez a "Catalogue of Books represented by the Library of Congress printed Cards issued to July 31, 1942" /A Library of Congress 1942 julius 31-ig kiadott nyomtatott katalóguscéduláin szereplő könyvek katalógusa./ 167 negyedrétü kötetből áll; minthogy csak 400 példányban készült, gyorsan szétkapkodták.

Mivel most a londoni British Museum is kiadja fotomechanikus eljárással a Katalógusát és ez a terv nemzetközi könyvtári körökben élénk visszhangra talált, a washingtoni katalógust is ujra hozzáférhetővé kell tenni. ..... Ára kötetenként kb. 8 dollár lesz.

A Kongresszusi Könyvtár Ritka Könyvek Osztálya vezetőjét, Fredrick R. Goff-ot megbizták az amerikai könyvtárak uj ősnyomtatványjegyzékének az elkészitésével. Az előmunkálatokat 1959. január 1-én le kell zárni, ugyhogy ez az uj jegyzék, mely a harmadik a maga nemében, előreláthatólag 1960-61-ben fog megjelenni.

Megjelent: Dokumentation. Fachbibliothek. Werksbücherei. 1958. 7-8.sz. 135.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Dembowska, M.:

A LENGYEL KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETÉNEK LEGFONTOSABB FELADATAI

A Lengyel Könyvtárosok Egyesülete ebben az évben ünnepli fennállásának 40.évfordulóját. Megalakitására az első világháboru vége felé került sor; a két háboru közötti husz esztendő alatt élénk tevékenységet fejtett ki, tulélte a konspirációs időszakot a hitleri megszállás alatt, s a háboru befejeztével azonnal bekapcsolódott a lengyel könyvtárügy ujjászervezésébe az uj államrend és társadalmi viszonyok között.

A Lengyel Könyvtárosok Egyesülete jelenleg kb. 5.000 tagot számlál, s mivel valamennyi könyvtári hálózat dolgozóit felöleli, ezért az egyetlen szervezet, amely az egész lengyel könyvtárügy érdekeit képviseli. Ismeretes, hogy az egyes könyvtártipusok felett a felügyeletet - igazgatási szempontból - az egyes szakminisztériumok gyakorolják. Tekintettel arra azonban, hogy a szakszervezetek eddig kötelező szervezeti "modellje" a szakszervezetek struktúráját a munkahelyektől, s nem a megfelelő foglalkozástól teszi függővé, lehetetlen egyetlen könyvtáros szakszervezet megalakitása.

Ilyen körülmények között a Lengyel Könyvtárosok Egyesületének végtelenül fontos és felelősségteljes szerep jut osztályrészül: nemcsak azoknak a dolgozóknak érdekvédelmét kell ellátnia, akik az alaki-jogi kötelékek hiánya ellenére is közös hivatás részeseinek érzik magukat, hanem a hatóságokkal és más tényezőkkel szemben valamennyi lengyel könyvtár nevében kell felléphnie, annak biztositására törekedve, hogy a könyvtárak megfelelő módon teljesithessék feladataikat.

E feladatok igen nagyjelentőségüek. Sohasem hangoztathatjuk és emelhetjük ki eléggé, hogy napjainkban a könyvtárak a fejlődés és haladás nélkülözhetetlen tényezői az élet minden területén. Jól szervezett és jól müködő könyvtárak nélkül szó sem lehet a tudomány, a müveltség és a felvilágosodás terjesztéséről, a tudomány és technika

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

haladásáról, sem az igaz demokráciáról. Ez utóbbit csak akkor érjük majd el, amikor a legszélesebb, az államvezetésben való részvételre hivatott tömegek elérkeznek az értelmi fejlettség megfelelő fokára. S bár, sajnos, még mindig igen elterjedt nézet az, hogy a könyvtárak nem rentábilis, fogyasztó, beruházásokat követelő intézmények, amelyek semmilyen azonnali anyagi haszonnal nem járnak, azt kell mondanunk, hogy ez az álláspont rövidlátó, amely nem érti [illegible] a modern társadalmak fejlődésének tényleges mozgatórugóit és indítékait.

A jelenleg érvényben lévő alapszabályok szerint a Lengyel Könyvtárosok Egyesületének feladata a könyvtárak és könyvtárosok érdekeinek képviselete és védelme, a könyvtári dolgozók szakképzettségének emelése és a könyvtártudomány fejlesztése.

Az Egyesület megértette, hogy a könyvtárak kellő szinvonalának biztositásához mindenekelőtt megfelelően képzett könyvtárosokra van szükség. Éppen ezért nagy sulyt helyez a könyvtárosjelöltek képzésére és az aktiv könyvtárosok szakmai továbbképzésére. A szakképzettséggel kapcsolatos követelmények megállapitása és azoknak a felsőbb szervek, ill. a könyvtárak igazgatóságai által történő betartása nemcsak a könyvtári munka magasabb szinvonalra emelésének elengedhetetlen feltétele, hanem egyuttal az egyetlen ut, amely a könyvtári hivatás kialakulásához és megszilárdulásához vezet.

Magától értetődik, hogy mivel a könyvtártipusok és a könyvtári módszerek különbözőek, mások és mások lesznek a szakképzettségi követelmények is. Mindenesetre azonban pontos kritériumokat kell felállitanunk a könyvtárosi munkára való felkészültség elbirálására.

Csupán a szakképzettség megállapitása után lehet szó a könyvtárosok jogainak és kötelezettségeinek, vagyis a <u>könyvtári pragmatikának</u> a megállapitásáról, s a szakképzettségnek megfelelő dijazás elveinek szabályozásáról.

A könyvtárosi hivatás kérdéseinek figyelembe vételével - amelyek egyébként szoros kapcsolatban vannak maguknak a könyvtáraknak a kérdéseivel - a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete egyuttal szem előtt tartja az egész lengyel könyvtárügy érdekeit, vagyis a különböző hálózatokhoz és kategóriákhoz tartozó könyvtárak szükségleteit. Törekvése arra irányul, hogy a lehető legkedvezőbb fejlődés feltételeit biztositsa számukra.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Lengyel Könyvtárosok Egyesülete Vezetőségének fő követelménye egy tárcaközi szerv létrehozása, amely országos viszonylatban biztositaná a könyvtárpolitika koordinálását. A Nemzeti Könyvtár Tudományos Tanácsának javaslatára az Egyesület memorandumot intézett a Miniszertanács Elnökéhez, valamint a Lengyel Népköztársaság Szejmjéhez, melyben a Miniszterelnökség mellett felállitandó Könyvtárügyi Tanács létrehozását kéri; a Tanács az egyes könyvtári hálózatok legkiválóbb képviselőiből állna, s az lenne a f[illegible]adata, hogy könyvtári vonatkozásu kérdéseket kezdeményezzen és véleményezzen. Ennek a követelménynek a megvalósulása jó uton halad, mert a Szejm Kulturális és Tudományos Bizottsága egyidejüleg /1957.X.7./ ugyancsak javaslatot szavazott meg, amelyben követeli központi szakmai szerv létesitését a könyvtári ügyek intézésére.

A Könyvtárügyi Tanács - mint szakmai és társadalmi szerv - természetesen nem rendelkezik majd hivatalos illetékességgel, vagyis nem lesz a kezében végrehajtó hatalom. Ezáltal továbbra is nyilt kérdés marad annak a központi szervnek a megteremtése, amely a könyvtárpolitikát irányitaná, s joga volna életbe léptetni könyvtári vonatkozásu jogszabályokat és normákat. Ilyen szerv volt a háboru utáni első években a Könyvtári Főigazgatóság, melynek létrehozása a lengyel könyvtárügy jelentős eredménye volt. Jelenleg a különböző hálózatokhoz tartozó könyvtárak különböző minisztériumok felügyelete alá tartoznak. Ezek közül a Müvelődés- és Müvészetügyi Minisztérium, a Népmüvelésügyi Minisztérium és a Felsőoktatásügyi Minisztérium foglalják magukban a legnagyobb könyvtári hálózatokat: a közmüvelődési könyvtárakat, az iskolai könyvtárakat és a legtöbb egyetemi könyvtárat. A többi könyvtár, - köztük rengeteg tudományos könyvtár -, a szakszervezeti és főleg a szakmai könyvtárak más minisztériumok és intézmények illetékességébe tartoznak. A Lengyel Könyvtárosok Egyesülete alapvető követelményének megfelelően, - ami nem más, mint a könyvtárpolitika egysége - azon a nézeten van, hogy országos szervet kell létesiteni, amely érdemleges védelmet gyakorolna mindenfajta könyvtár felett és megfelelő végrehajtó hatalommal is rendelkezne.

A könyvtárak szervezeti kérdéseinek országos viszonylatban történő szabályozásához az idevágó alapvető jogszabály - a könyvtári törvény - novellizálására van szükség. E törvény ui. már régen nem felel meg az élet feltételeinek és a könyvtárak szükségleteinek. A Lengyel Könyvtáro-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sok Egyesületének Vezetősége bizottságot létesitett az uj törvénytervezet megfogalmazására.

A szervezeti kérdések között fő helyen áll a Miniszterelnökség 1953.IX.24.-i - a szakkönyvtárakra vonatkozó - határozatában foglalt feltételek megvalósitása. A népgazdaság szolgálatában álló szakkönyvtárak jelentőségét mindeddig nem ismerték fel sem a felső szervek, sem a gyárak vezetőségei. Ezért a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete követeli, hogy léptessék életbe az emlitett törvényjavaslatot /bár az sok szempontból tökéletlen/ s teremtsenek kedvező légkört a szakkönyvtárak fejlődése számára.

A szakkönyvtári szekció országos értekezletet készit elő az ebbe a kategóriába tartozó könyvtárak könyvtárosai számára. Az iskolai és a közmüvelődési könyvtárak, mint a népmüvelés alapvető forrásai, Egyesületünk állandó gondoskodásának tárgyát képezik. Az iskolai könyvtárak helyzete viszonylag kedvező, hiszen az elmult hónapok során rendezték a dolgozók besorolásának és javadalmazásának ügyét. Annál több komoly változtatásra van szükség a közmüvelődési könyvtárakban, mind szervezeti téren, mind a könyvtárosok helyzetének javitását illetőleg. A könyvállomány gyarapitására szolgáló megfelelő keret hiánya, személyzeti nehézségek, amelyeknek főoka a könyvtárosok alacsony javadalmazása, helyiséggondok, - ezek a közmüvelődési könyvtárak fő nehézségei. Ezeknek a kérdéseknek a megoldása egyrészt attól függ, hogy milyen álláspontra helyezkednek a központi hatóságok a könyvtárak szükségleteivel kapcsolatban - a lehető leggyorsabban életbe kell léptetni az uj besorolási táblázatot, amit igen erősen szorgalmaz az Egyesület Vezetősége, másrészt attól, hogy milyen támogatást kapnak a könyvtárak és könyvtárosok a nemzeti tanácsoktól, melyeknek müvelődési főosztályai ennek a támogatásnak megadására hivatottak.

A több minisztérium gondjaira bizott tudományos könyvtárak szorosabb kölcsönös együttmüködés szükségét érzik, különösen a könyvanyag ésszerü gyarapitása terén. Vonatkozik ez elsősorban a külföldi irodalomra és annak terjesztésére - a könyvtárközi kölcsönzést és a tájékoztató szolgálatot előmozditó központi katalógusok formájában.

Szükség van továbbá a könyvtárosok tudományos munkájának megszerve-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zésére és koordinálására - országos viszonylatban és valamennyi könyvtárra kiterjedően. Itt arról van szó, hogy támogassuk azokat, akik különös tehetséget és kedvet mutatnak a tudományos munkához a könyvtárügy és a vele rokon szakmák terén s könnyitsük meg kezdeményezéseiket. Egyben azonban szükség van arra is, hogy a könyvtárosok ezt a munkát tervszerüen és egymásközt összehangolva fejtsék ki. A Nemzeti Könyvtár Bibliográfiai Intézete rendszeresen nyilvántartja az egyes intézmények vagy személyek által készitett bibliográfiákat, viszont mindezideig nincs kimutatása arról, hogy milyen munkák folynak a könyvtárügy, a bibliográfia elmélete és módszertana, valamint a könyvtártudomány egyéb területein. Az Egyesület a Tudományos munkák Ügyosztálya révén, - amely ugyancsak kezdeményez majd tematikákat, - eddig is véleményezte a terveket és tervezeteket és módszertani segitséget nyujtott, különösen a fiatal iróknak, segitve őket müveik kiadásában.

A Lengyel Könyvtárosok Egyesületének itt vázlatosan felrajzolt programja és feladatai csak azzal a feltétellel valósulhatnak meg, ha azt minél több könyvtáros magáévá teszi és mindent elkövet annak életbeléptetése érdekében. A közös dolgainkban való aktiv részvétel kell hogy jellemezze nemcsak a Vezetőség tagjait, hanem a körzetek és osztályok irányitó szerveit és egyáltalán szervezetünk valamennyi tagját. Minél nagyobb lesz az ilyen tagok száma, minél általánosabb lesz a könyvtárosok között a közös akció szükségének megértése, annál könnyebben győzhetjük meg igazunkról a hatóságok képviselőit és szerezhetünk megfelelő helyet és megbecsülést a társadalomban.

Ahogyan az Egyesület Vezetősége képviseli a hatóságokkal szemben és a központi intézmények előtt az egész lengyel könyvtárügy érdekeit, ugyanugy kell az Egyesület vidéki központjai vezetőségének képviselniök valamennyi könyvtár és könyvtáros érdekeit a helyi hatóságok és intézmények előtt. Ezért van szükség a könyvtárosok között még ma is fennálló elkülönüléai törekvések és azon hajlam leküzdésére, hogy az egyes kategóriákba tartozó könyvtárosok között versengés támadjon, vagy lebecsüljék a más hálózatban dolgozó könyvtárosokat. Ezzel szemben elengedhetetlen a közös célok és közös érdekek tudata és az egység érzése. Az Egyesület életképességéről és erejéről nem a Vezetőség

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

dönt, legyen bár a legaktivabb, hanem valamennyi, az Egyesületben tömörült könyvtáros aktiv összefogása. A Vezetőség csak akkor lehet a könyvtárosok igazi képviselője, akkor tevékenykedhet célravezetően és hatékonyan, ha a könyvtárak és a könyvtárosok tényleges szükségleteit fejzi ki. Ahhoz, hogy ezt elérjük, terjesztenünk kell a könyvtárosok között az Egyesület feladatait és céljait, s meg kell bennük vetnünk saját felelősségük tudatának érzését ezeknek a céloknak a megvalósításáért.

Eredeti cim: Najważniejsze zadania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Megjelent: Bibliotekarz, 1957. 11/12.sz. 323-326.lap.

OSzK.ford.sz.: 1917.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

S Z E M L E

Kirik, O. P.:

A KOREAI NÉPI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG ÁLLAMI KÖZPONTI KÖNYVTÁRA

Korea - az ősi kultura országa. Vannak adataink olyan koreai nemzeti irásbeli emlékekről, melyek a X.századból származnak. Az első koreai könyvtárak a Kore dinasztia uralkodásának idején /918-1311/ keletkeztek. Ezeket a könyvtárakat az állam fővárosában összpontositották és a császári palotákban helyezték el. Könyvanyagukkal a magasrangu állami tisztviselőket, illetve az udvari nemességet szolgálták és nem voltak hozzáférhetőek az egyszerü nép számára. 990-ben a Nyugati városban /mai nevén Phenjan/ Szuszevon név alatt létesitettek könyvtárat.

A Li dinasztia uralkodása alatt /1392-1910/ már olyan könyvtárakat is szerveztek, amelyek a szélesebb olvasóközönség számára is hozzáférhetőek voltak.

1910-ben a japán militaristák Koreát saját országukhoz csatolták.

A japánok arra törekedtek, hogy megsemmisitsék a koreai nép nemzeti kulturáját: müvészetét, irodalmát és nyelvét. A koreaiaknak megtiltották, hogy saját nyelvüket és irodalmukat használják. A japán militaristák kifosztották és bezárták Koreának szinte minden könyvtárát. Az országban 13 könyvtár maradt, ebből 7 az ország északi részében. Phenjanban akkortájt egyetlen városi könyvtár müködött, de annak állománya is nemzet- és népellenes jellegü japán irodalomból állt.

Amikor 1945-ben a Szovjet Hadsereg felszabaditotta Koreát, a koreai nép előtt megnyiltak a kulturális épitès és az önálló nemzeti kultura fejlesztésének széles távlatai.

1945 november 13.-án Phenjanban létrejött a Phenjani Városi Könyvtár. Állománya a megnyitás idején mindössze 35.000 könyv volt; ennyi maradt ui. a japán agresszorok garázdálkodása után. A könyvek közt azonban egyetlen olyan mü sem volt, melyet koreai nyelven adtak volna

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ki. Teljes mértékben hiányoztak a marxizmus-leninizmus klasszikusainak müvei, a haladó irók és tudósok alkotásai; annál több volt azonban a koreai nép árulói, a japánbarát reakciós tollforgatók által irt könyv. A könyvtár mindössze egyetlen olvasóteremmel rendelkezett. Az egész személyi állomány 12 olyan dolgozóból állt, akik a japán megszállás ideje alatt is a könyvtárban dolgoztak, ezek szabotálták a könyvtár átszervezésére vonatkozó munkát.

A könyvtári munka tapasztalataival nem rendelkező uj könyvtári dolgozók előtt olyan feladatok álltak, amelyek gyors megoldást követeltek: rendbe kellett hozni a könyvállományt, össze kellett gyüjteni a koreai népirodalmi emlékeit, széles körü politikai tömegmunkát kellett végezni a lakosság körében s meg kellett szervezni a marxi-lenini elmélet tanulmányozását. A könyvtár uj dolgozói haladéktalanul hozzáláttak e feladatok végrehajtásához. 1946-tól 1948-ig megtörtént a könyvtár állományának a fasiszta irodalomtól való megtisztitása. Egyidejüleg folyt az ujonnan megjelent irodalommal való gyarapitás. Megkezdte munkáját az olvasóterem is, mely nap mint nap átlag 60 olvasót szolgált ki; a látogatók tulnyomó része egyetemi hallgató volt, de a munkásolvasók száma is nagymértékben emelkedett. A könyvtár nagy könyvpropaganda és könyvnépszerüsitő munkát végzett a lakosság körében; terjesztette a termelési és ipari ismereteket, valamint a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban szerzett hasznos tapasztalatokat.

1948 október 27.-én a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság kormányának határozata alapján a Phenjani Városi Könyvtárat Állami Központi Könyvtárrá szervezték át, s egyidejüleg az Oktatásügyi Minisztérium fennhatósága alá helyezték. 1949 januárjában a könyvtár a Müvelődés- és Propagandaügyi Minisztérium felügyelete alá került. A személyi állományt 49 főre emelték. Abban az időben a következő 8 osztály müködött: állománygyarapitási osztály, feldolgozó osztály, raktározási osztály, módszertani osztály, szerkesztési osztály, bibliográfiai osztály, olvasószolgálat, és gazdasági-igazgatási osztály. A könyvtár költségvetését az 1948.évhez képest 4 és 1/2-szeresére emelték; ennek legnagyobb részét az állomány gyarapitására és kialakitására forditották.

1949 októberében a Könyvtár egyesült az Állami Könyvkamarával, melyet az Ideiglenes Nemzeti Bizottság 1948.augusztusában hozott törvényerejü rendelete alapján állitottak fel. A Könyvkamara Korea minden

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvkiadójától 3-3 kötelespéldányt kapott a kiadott sajtótermékekből, s gondoskodott az ország sajtótermése egy-egy mintapéldányának megőrzéséről; vezette a Koreában kiadott hirlapok, folyóiratok és könyvek statisztikáját, közreadta a nemzeti bibliográfiákat és ajánló tematikai bibliográfiákat jelentetett meg. A Könyvkamarának az Állami Központi Könyvtárral való egyesitése nagymértékben emelte és gazdagitotta a könyvtár állományát. A könyvtár a kormány határozata folytán még egy-egy kötelespéldányt kapot a köztársaságban kiadott könyvekből. Az állomány gyarapitásához hozzájárultak a magánszemélyek által ajándékozott könyvek is.

A fentiek folytán döntő mértékben megjavult az Állami Központi Könyvtár egész munkája. A feldolgozó osztály magára vállalta az osztályozási táblázatok összeállitását, melyeknek alapjául Tropovszkij tizedes osztályozási táblázatai szolgáltak. A könyvek zömét az uj osztályozási séma szerint osztályozták.

A módszertani osztály igen sokat tett a könyvtári technika kialakitása és bevezetése terén. Valamennyi osztályon munkanaplókat vezettek be, kidolgozták a nyilvántartási ürlapok, kérőlapok, könyvkártyák, az állománygyarapitáshoz szolgáló ürlapok mintáját, meghatározták a könyv átvételének, átadásának, törlésének stb. szabályait.

Nagymértékben megjavult az olvasószolgálat is. Bevezették a két müszakban való munkát. Pótlólag három olvasótermet nyitottak. Megkezdte munkáját a gyermekolvasóterem is. A könyvtár nap mint nap kb. 500 olvasót szolgált ki; nagymértékben emelkedett a munkásolvasók száma. Igy például 1949-ben több mint 6-szor annyi munkásolvasó volt, mint 1944-ben.

A könyvtárban rendszeresen tartottak olvasóankétéket, az "olvasók segitését" szolgáló eseket, továbbá tematikai ismertetéseket olyan könyvekről, amelyek a termelőmunkások, a diákok és a tanulók számára szólnak; szerveztek továbbá irodalmi esteket is.

A könyvtár aktivan bekapcsolódott az irástudatlanság felszámolására irányuló mozgalomba. Ebből a célból vándor- és un. családi könyvtárakat létesitettek s ezeket a kevésbé képzett olvasók számára alkalmas és hozzáférhető irodalommal látták el.

1949 elején a Müvelődés- és Propagandaügyi Miniszter rendelete

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

értelmében az Állami Központi Könyvtár kapta azt a feladatot, hogy vegye kezébe a köztársaság könyvtáraiban folyó tudományos munka irányitását. /Itt helyénvaló lesz megjegyezni, hogy 1949-ben a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságban már kb. 103 közművelődési könyvtár volt és igen nagy számban müködtek iskolai, üzemi, gyári és vállalati könyvtárak./ Az Állami Központi Könyvtár előadássorozatot inditott a könyvtári dolgozók szakképzettségének emelésére; 1949 tavaszán és őszén értekezletre hivta össze a tartományi könyvtárak képviselőit. A könyvtár munkatársai ezután kiszálltak vidékre és megtartották a tartományi városi és járási könyvtárak dolgozóinak szemináriumait.

Az Állami Központi Könyvtár ugy segitette a fenti könyvtárak állományának gyarapitását, hogy rendelkezésükre bocsájtotta a könyvtermelésnek azokat a fölöspéldányait, amelyeket 1949 májusában az államtól kapott, 1949 októberében - a könyvtár közvetlen részvételével - megindult a "Könyvtártudomány" cimü folyóirat kiadása, mely hasznos segitséget nyujtott a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság könyvtáraiban folyó gyakorlati munkához.

Az Állami Központi Könyvtár munkájának megjavitása végett 1949 juliusában külön Tanácsot hoztak létre, mely 45 tagból állt; a tagok az Egységes Demokratikus Hazafias Arcvonalhoz tartozó észak-koreai politikai pártok képviselőiből, a társadalmi és tudományos szervezetek, a könyvtárak stb. küldötteiből kerültek ki.

Igy tehát a békés épitès 5 éve alatt a könyvtár a párt- és a koreai népi demokratikus kormány gondoskodása folytán egy kis városi könyvtárból egyetemes jellegü nemzeti könyvtárrá fejlődött: gyökeresen átszervezte munkáját, uj könyvállományt hozott létre; ennek folytán nagymértékben emelkedett az olvasók száma. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság kormánya ugy határozott, hogy 3,000.000 won-t fordit a könyvtár helyiségeinek bővitésére. 1949 végén meg is indult az épitkezés, de az amerikai imperialisták által kirobbantott háboru megakadályozta a munka befejezését.

A könyvtár dolgozóinak legnagyobb része önként jelentkezett a frontra. Az amerikai légierő kegyetlenül bombázta Phenjant. Annak érdekében, hogy megmentsék a nemzeti kincset jelentő könyvállományt, 1950 juliusában a dolgozóknak a könyvtárban maradt kis része a könyvek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ezreit szállitotta el a városon kivül eső részekre. Sajnos ez sem segitett: a japán megszállóktól való felszabaditása utáni időkben nagy fáradsággal összegyüjtött értékes könyveket és a könyvtárban tartós megőrzésre elhelyezett kötelespéldányokat a barbár bombázás megsemmisitette.

Phenjannak az amerikaiak által történő megszállása nagy veszteséget okozott a könyvtárnak. Helyiségeiben az amerikai szárazföldi hadsereg csendőrségének vezérkara ütött tanyát. A megmaradt könyveket az udvarra dobálták és elégették. Az olvasótermek butorzatát és a könyvállványokat tüzelő céljára használták. Az épület tetőzetét leszakitotta a légnyomás.

Phenjant 1950 december 24.-én szabaditották fel a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság csapatai és a kinai népi önkéntesek; a felszabadulás után a könyvtár dolgozói hozzáláttak egy uj állomány megteremtéséhez. Összegyüjtötték a lakosságnál megmaradt könyveket és a kegyetlen bombázás és tüzérségi tüz ellenére is járták az országot, hogy előkeritsék a bibliográfiai ritkasággá vált müveket. A dolgozók önfeláldozó munkája folytán 1953 derekán a könyvtár, az állomány mennyiségét tekintve, elérte a háboru előtti szinvonalat.

Phenjan felszabaditása után a könyvtár egyetlen napra sem szüntette be munkáját. A könyvtárosok tájékoztatták az olvasókat és a város lakosságát a Népi-Felszabaditó Hadsereg és a kinai népi önkéntesek harctéri sikereiről s a lehetőséghez képest ellátták könyvekkel az ország intézményeit és vállalatait; kérésre bibliográfiai adatokat nyujtottak a főhadiszállásnak, a minisztériumoknak, az üzemeknek és gyáraknak, vándor- és családi könyvtárakat szerveztek és a könyveket eljuttatták a katonai egységekhez, intézményekhez és a falvak lakosságához. A könyvtár még ezekben a nehéz években sem szüneteltette az osztályozási táblázatok kidolgozásának munkáját.

Ilymódon a haza szabadságáért és függetlenségéért folyó nehéz harcok idején is biztositani tudta a munkát és aktiv résztvevőjévé vált a népi demokratikus köztársaság épitésének.

1953 juliusában, a fegyverszünet megkötése után, egy sor uj feladat merült fel a könyvtár előtt. Helyre kellett állitani az épületet, rendbehozni az állományt, nagyobb mértékben ki kellett egészíteni az anyagot kurrens irodalommal, meg kellett kezdeni az olvasók rendszeres kiszolgálását. Annak ellenére, hogy a könyvtár személyi állománya igen kicsi volt, már 1954 dereka táján 100.000 kötetet teljesen rendbehoztak. Ezek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

közül 20.000 - a háboru ideje alatt megsérült - könyvet restaurálni kellett. Teljes mértékben helyreállitották az épületet; ezzel egyidejüleg az olvasótermek területét másfélszeresére emelték. Befejezték azoknak a raktáraknak épitését, melyeknek munkálatait a háboru megszakitotta. A raktárak befogadóképessége a háboru előttihez képest hétszeresére nőtt.

1954 augusztus 24.-én a könyvtár kapui ujra megnyiltak.

Részben megváltoztatt a könyvtár strukturáját is, és a következő osztályokat hozták létre: feldolgozó osztály, állománygyarapitási osztály, raktározási osztály, olvasószolgálat, időszaki kiadványok osztálya, könyvtártudományi osztály, bibliográfiai osztály, könyvkamara.

A Könyvtár állománya 320.000 kötet, ami kb. háromszorosa a háboru előtti mennyiségnek. A könyvraktározás több raktárban történik: külön raktára van a koreai betükkel irott könyveknek, külön raktára a japán, a kinai, ill. a nyugati nyelveken irott anyagnak.

Az Állami Központi Könyvtár állományának gyarapitásához igen nagy segitséget nyujtottak a Szovjetunió és a népi demokratikus országok könyvtárai. Csupán 1954-ben 11.000 kötet könyvet kapott ajándékul a szovjet könyvtáraktól: a Pekingi Könyvtár és a Kinai Népköztársaság Akadémiája 17.000 kinai és koreai könyvet küldött. Igen sok könyv érkezik Koreába Csehszlovákiából, Lengyelországból, Bulgáriából és a többi népi demokratikus országból.

1957-ben a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Állami Központi Könyvtára a Szovjetunió, a Kinai Népköztársaság, Lengyelország, Csehszlovákia, Bulgária, Albánia és a Német Demokratikus Köztársaság 22 könyvtárával tartott fenn cserekapcsolatot; ugyanigy cserekapcsolatban állt számos tőkés ország nagyobb könyvtáraival és tudományos intézményeivel.

A könyvtár igen nagy munkát végzett az olvasószolgálat megjavitása érdekében. Az olvasótermekben 90 férőhelyet biztositottak a munkások és tisztviselők, 80 helyet a tanulók számára; egy különleges olvasóteremben 26 férőhely áll rendelkezésre a felsőoktatási intézmények tanárai, az aspiránsok és a tudományos kutatók részére. Van gyermekolvasóterem és külön szakolvasóterem az időszaki kiadványok olvasására.

A könyvtár reggel 9 órától este 10 óráig tart nyitva. Az olvasóforgalom nap mint nap kb. 1.000 fő. Megváltozott az olvasók összetétele

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

is. Ma igen sok munkás, paraszt és tudós látogatja az olvasótermeket. Az alkotó munkát folytató koreai nép nagy vonzódást mutat a könyvek, a tudás iránt. Az olvasótermek már nem tudják befogadni az összes érdeklődőket. Ahhoz, hogy kielégitsék az intézmények könyv- és időszaki sajtó iránti igényeit, megszervezték a könyvtárközi kölcsönzést. Ezenkivül a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság kormányának határozata folytán megindult egy uj könyvtárépület épitése is, melyben 1.000 olvasó befogadására alkalmas olvasóterem és 2,000.000 könyv tárolására alkalmas könyvraktár lesz.

Az utóbbi két-három év alatt a könyvtár a tudományos és müszaki irodalom központjává vált. Tájékoztatja a tudományos kutatókat, az iparvállalatokat, a tudományos kutató intézeteket, és a felsőoktatási intézményeket a tudomány és a technika időszerü kérdéseiről szóló irodalom beérkezéséről, segitséget nyujt az irodalom kiválasztásában és bibliográfiákat készit a legkülönfélébb témákról.

Ezzel egyidejüleg előadásokat, beszélgetéseket, felolvasásokat, olvasóankéteket rendez, szervezi az olvasók találkozását az irókkal, tudósokkal és a termelés kiváló dolgozóival. A faliujságok, a plakátok, az ajánló jegyzékek és a személyes beszélgetések megkönnyitik a könyvtár dolgozói számára, hogy az olvasóknak a legujabb és a legértékesebb irodalmat ajánlhassák. A könyvtárosok szoros kapcsolatban állnak az olvasókkal és figyelmesen meghallgatják kéréseiket.

1954-ben a könyvtárban bibliográfiai osztályt létesitettek. Ez az osztály a bibliográfiai adatkérések kielégitése és az ajánló bibliográfiák készitése mellett szerkeszti a "Koreai bibliográfiai szemle" és a "A klasszikus koreai irodalom bibliográfiája" cimü kiadványokat. A "Koreai bibliográfiai szemle" első kötete 1955-ben jelent meg; ez az első koreai bibliográfia.

A bibliográfiai osztály közread továbbá tematikai bibliográfiai kézikönyveket és különféle jegyzékeket is; ezek a legszélesebb olvasóközönség számára szólnak; az osztály kiterjedt levelezést folytat a különböző külföldi szervezetekkel és könyvtárakkal, igy téve eleget az intézmények számtalan kérésének.

Az Állami Központi Könyvtárnak nagy segitséget nyujtanak azok a bibliográfiai kiadványok, amelyeket a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Müvelődés- és Propagandaügyi Minisztériumának Könyvtárügyi Igaz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gatósága ad ki. A Könyvtárügyi Igazgatóság "Uj könyvek katalógusa" cimü kiadványt ad közre koreai, ill. orosz nyelven. Mindkét kiadvány /tehát az orosz és a koreai is/ havonta jelenik meg, s annotáció kiséretében közli a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság területén megjelenő,valamennyi tudományágra kiterjedő legfontosabb müvek cimleirásait.

Az "Uj könyvek katalógusá"-ban az anyagot a következő szakcsoportokra osztották: "Társadalmi-politikai és társadalmi-gazdasági irodalom", "Szépirodalom", "Tudományos-müszaki irodalom", "Oktatási és pedagógiai irodalom". A már közreadott könyveken kivül felveszik a katalógusba a sajtó alatt lévő könyveket is. A cimleirások legnagyobb részét annotációval egészitik ki. Az annotáció vagy a könyv tartalmának rövid ismertetéséből, vagy a mü fő fejezeteinek felsorolásából áll.

Az "Uj könyvek katalógusa" mindenekelőtt az ujonnan megjelent könyvekkel való gyarapitás terén nyujt segitséget a Központi Állami Könyvtárnak. Ezenkivül azonban széleskörü felhasználásra kerül a könyvtár bibliográfiai munkájában, különösen az ajánló bibliográfiák szerkesztésénél.

A közmüvelődési jellegü falusi,szakszervezeti és iskolai könyvtárak számának megszaporodása megnövelte az Állami Központi Könyvtár munkájának terjedelmét is, tekintettel arra, hogy a könyvtár egyik feladata az, hogy ezeknek a könyvtáraknak állandó segitséget nyujtson. A fentieken kivül a könyvtárnak tanulmányoznia kell a külföldi könyvtárak tapasztalatait is. Ezzel kapcsolatban az 154.év őszén ujra felállitották a módszertani osztályt, mely 1955-ben a könyvtártudományi osztály nevet kapta.

A könyvtártudományi osztály szoros kapcsolatot létesitett 18o könyvtárral és ezeknek állandó módszertani és gyakorlati segitséget ad. Ezenkivül forditásokat készit idegen nyelvekről, a legfontosabb bibliográfiai munkákat koreai nyelvre ülteti át. Az osztály lefordított és kiadott egy sor brosurát a könyvtárügy elméletéről és gyakorlatáról; igy többek között közreadták a következő szovjet müveket: "A könyvtári technika minimuma", L. V. Havkina "Kétszámjegyü szerzői betürendi táblázatok", A. V. Klenov "Könyvtári technika".

Az 1956.év első negyedében a "Könyvtártudomány" cimü folyóiratnak uj nevet adtak és "Könyv és Élet" cim alatt jelentették meg. Lépéseket tettek a munka megjavitása érdekében is, s ezzel kapcsolatban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

emelték a szerkesztőbizottsági tagok számát; könyvtártudományi és bibliográfiai bizottságot létesitettek.

Az Állami Központi Könyvtár a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság tudományos nemzeti könyvtárává vált, s egyrészt olyan központtá épült ki, amely lényeges segitséget nyujt a koreai tudósok és intézmények tudományos kutató munkájához, másrészt, amely a központnak a szerepét tölti be, amely a tömegeket a materialista világnézet szellemében nevelő nagy marxi-lenini tanitást propagálja.

Eredeti cim:	Goszudarsztvennaja central'naja biblioteka Korejszkoj Narodno-Demokraticseszkoj Reszpubliki.
Megjelent:	Szovetszkaja Bibliografija, 1957. 48.sz. 115-120.lap.
OSzK.ford.sz.:	1900.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOMJEGYZÉK

HEILAND, H.: A tintamarás. A tinta roncsoló hatása a papiron.... 1

GOBLANS, H.: Az aktiv dokumentáció - a természettudomány és technika nélkülözhetetlen eszköze..... 9

WALIGORA-RITTINGHAUS, J.: A vidéki könyvkölcsönzés sajátosságai 19

Unesco-ankét az európai nemzeti könyvtárak ügyében..... 32

A Szovjetunió orvosi könyvtárai..... 33

A szláv országok és Kelet-Európa kiadványai az amerikai könyvtárakban..... 36

MAICHEL, K.: A csehszlovák nemzeti bibliográfia történetének vázlatos áttekintése..... 37

A könyvtárak életéből..... 48

DEMBOWSKA, M.: A Lengyel Könyvtárosok Egyesületének legfontosabb feladatai..... 49

S z e m l e

KIRIK, O. P.: A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Állami Központi Könyvtára..... 55

. . . . .

F.k.: dr.Jóború Magda
Országos Széchényi Könyvtár házi soksz.
Bp. VIII., Muzeum u. 3.